

PRIKAZI STRANIH KNJIGA I ČASOPISA

General-feldmaršal **Erich fon Manštajn**: **IZGUBLJENE POBEDE**

Nedavno izašla knjiga general-feldmaršala Eriha fon Manštajna »Izgubljene pobeđe«¹⁾ izazvala je veliku pažnju i brzu reakciju svetske javnosti, naročito vojno-istoriske kritike. Pisana na osnovu ličnih zapažanja i beležaka, a delimično i originalnih dokumenata i ranije objavljenih nemačkih privatnih publikacija,²⁾ ova knjiga je memoarskog karaktera, ali pruža, i pored ozbiljnih nedostataka (o kojima će kasnije biti reči), mnogo novih i interesantnih podataka za proučavanje, obradu i analizu nekih važnih i sudbunosnih događaja i operacija iz Drugog svetskog rata. Iako po svojim tendencijama i načinu tumačenja nemačkih poraza mnogo potseća na ranije objavljene memoare bivših nemačkih komandanata, ona se od njih znatno razlikuje po dokumentaciji, kompoziciji i načinu obrade, a naročito po strategisko-operativnim analizama planova i ocenama toka događaja.

Osnovna koncepcija pisca da su Nemci »izgubili mnoge već dobijene pobeđe« zbog grešaka Hitlera i njegovih najbližih političkih i vojnih saradnika ni malo nije uverljiva. Analizom ove i ostalih nemačkih i drugih publikacija čitaoci bi mogli doći do zaključka da je Hitler najveći, ali ne i jedini, krivac za sve neuspehe nemačkih oružanih snaga. Znatan deo ove odgovornosti snose i ostali nemački komandanti, a naročito general-feldmaršal Manštajn, koji je od novembra 1942 do aprila 1944 godine bio komandant grupe armija »Don«, preimenovane kasnije u grupu armija »Jug«, koja se u to vreme nalazila na težištu operacija i koja je pretrpela velike gubitke i teške poraze.

Kao dugogodišnji načelnik operativnog odeljenja, a potom načelnik štaba i ko-

mandant najviših jedinica, pisac je pojedine bitke i operacije posmatrao prvenstveno sa strategisko-operativnog aspekta, pa je svojim analizama i ocenama pomogao vojnim stručnjacima da bolje i šire shvate neke operacije i bitke u prvom periodu Drugog svetskog rata. On je veliku pažnju poklonio razmatranju opšte strategiske situacije na početku rata i ubedljivo dokazao da je Nemačka, zbog nadmoćnosti svojih snaga prema Poljskoj i vrlo povoljne strategiske osnove, u septembru 1939 mogla da vodi ofanzivan rat brzog toka samo protiv Poljske, a da je protiv Francuske i Velike Britanije morala privremeno da ostane u defanzivi.

Nasuprot izjavama i tvrdjenjima mnogih nemačkih komandanata, datim na suđenju u Nirnbergu i iznetim u privatnim publikacijama, pisac je izneo nove podatke iz kojih se vidi da su Nemci na Zapadnom frontu imali mnogo jače snage (11 aktivnih i 35 rezervnih, tj. svega 46 divizija³⁾) nego što su to tvrdili ostali učesnici ovoga rata. Nažalost, ova tvrdjenja nisu ni dokumentovana ni konkretizovana podacima o brojnom nazivu divizija, te se moraju primiti i koristiti sa rezervom.

Ubedljive su primedbe kojima je pisac kritikovao poljski ratni plan i strategijski razvoj poljskih oružanih snaga. Tačna je njegova konstatacija da je poljska Vrhovna komanda rasporedila svoje slabe snage na širokom frontu, te nije imala realnih izgleda da uspešno brani ceo granični front. Međutim, pisac je ovaj problem razmatrao prvenstveno sa strategiskog aspekta i nije dao dublju analizu poljskih političkih, ekonomskih i drugih problema. On nije izneo neizbežne reperkusije koje bi nastupile da su Poljaci usvojili varijantu plana da glavnim snagama brane liniju Narev — Visla — San-

¹⁾ Erich von Manstein, *Verlorene Siege*, Athenäum-Verlag, Bonn, 1955.

²⁾ R. T. Paget, *Manstein, His Campaigns and His Trial*, London, Collins, 1951.

³⁾ Erich von Manstein, *Verlorene Siege*, Athenäum-Verlag, Bonn, 1955, strana 25.

Operacije u Poljskoj opisao je jednostrano i nepotpuno, jer je izneo uglavnom rad Južne grupe armija, a samo je dodirnuo dejstva Severne grupe armija i avijacije, iako je ova poslednja odigrala značajnu ulogu za vreme ovoga rata.

Francuska je 1940 pretrpela najteži poraz u svojoj istoriji, koji je nadmašio čak i veliku katastrofu iz 1870/71 godine. Iako je ovaj poraz bio prirodna posledica francuske opšte slabosti na svima poljima političke, društveno-ekonomske i vojničke aktivnosti, pisac je prilikom razmatranja operacija na Zapadnom frontu 1940 zanezario neke važne uticajne faktore i težište svoga izlaganja skoro isključivo usmerio na vojni sektor, želeći naročito da istakne veličinu nemačkog ratnog plana. Za razliku od ostalih odeljaka, on je ovaj odeljak dobro dokumentovao prepisima originalnih direktiva i izveštaja, i na taj način dokazao da je on odista bio inicijator ratnog plana koji je Nemcima omogućio da postignu najveću pobedu u toku Drugog svetskog rata. Ovim odeljkom uspeo je da opovrgne mišljenje nekih istoričara i vojnih pisaca koji su sve zasluge za ovaj plan pripisivali general-feldmaršalu Rundštetu ili čak Hitleru. Na žalost, evolucija ovog interesantnog plana izneta je samo do dana kada je smenjen sa dužnosti načelnika štaba Grupe armija »A« i postavljen za komandanta 38 armiskog korpusa.

Manštajново mišljenje da je Hitler napravio tešku grešku kada je zastavio nemačke oklopne divizije pred Denkerkom i tako izgubio prvu pobedu,⁴⁾ jednostrano je i neobjektivno. On je i ovde, kao skoro u čitavom svom delu zanemario rad i zasluge druge strane. Nije ni dodirnuo uspehe i pravilan rad britanskih komandanata koji su, i pored teške situacije, dobro organizovali evakuaciju britanskih i francuskih snaga. Ništa ne govori o uspešnom radu britanske avijacije i flote, kao ni o hrabrom angažovanju britanskih zaštitnika, što je, pored navedenih uzroka, uticalo da su Britanci uspešno evakuisali oko 338.000 svojih i francuskih vojnika. Interesantne, vrlo poučne i dinamične operacije na Zapadnom frontu 1940 obradio je vrlo kratko, nepregledno i nepotpuno, jer se uglavnom zadržao na opisivanju dejstava snaga 38 armiskog korpusa, koji

je upotrebljen tek u završnoj fazi, tj. od r. Some pa do francuske kapitulacije.

U glavi pod naslovom »Između dva rata«⁵⁾ pisac je razmotrio razne mogućnosti daljeg vođenja rata i varijante planova za operacije protiv Velike Britanije, ali nije ni dodirnuo tešku borbu za vazdušnu nadmoćnost, niti je istakao uspešan rad britanske avijacije u ovom periodu, koja je nanela osetan poraz nemačkoj avijaciji, što je imalo vrlo velikog uticaja na dalji tok i konačan ishod Drugog svetskog rata.

Za vreme letnjih operacija 1941 na Istočnom frontu autor je bio komandant 56 oklopnog korpusa (8 oklopna, 3 motorizovana i 290 pešadiska divizija⁶⁾), koji je, zajedno sa 41 oklopnim korpusom generala Rajnharda (1 i 6 oklopna, 36 motorizovana i 269 pešadiska divizija⁷⁾) ulazio u sastav 4 oklopne grupe. On je u 8 glavi opisao prvenstveno dejstvo 56 oklopnog korpusa, a vrlo retko i uzgredno govori o dejstvima 41 oklopnog korpusa, 16 i 18 armije, a naročito o radu nemačke avijacije. Dobija se utisak da je i ovde isuviše potencirao uspehe svoga korpusa, iako se, proučavanjem izveštaja nemačke Vrhovne komande i memoarske literature iz ovoga rata, može zaključiti da su Nemci 1941 postigli najmanje uspeha baš u baltičkim zemljama, gde je dejstvovao njegov korpus.

Za najveće uspehe u toku Drugog svetskog rata na Krimu 1941 i 1942 Manštajn je 1. jula 1942 godine dobio maršalsku palicu⁸⁾, pa je najveću pažnju posvetio baš obradi ovih operacija verovatno zato da bi istakao svoje lične zasluge. Kad je u septembru 1941 godine primio komandu nad 11 armijom sa zadatkom da dejstvuje divergentnim pravcima ka Rostovu i Krimu, Manštajn je, po mom mišljenju, pravilno ocenio tadašnju strategisku situaciju i konstatovao da se tadašnjim snagama 11 armije (30 korpus: 22 i 72 pešadiska divizija; 49 brdski korpus: 170 pešadiska, 1 i 4 brdska divizija; 54 korpus: 46, 75 i 50 pešadiska divizija⁹⁾) ne mogu uspešno izvršiti ovako obimni zadaci. Sem

⁵⁾ Isto, str. 147—171.

⁶⁾ Isto, str. 175.

⁷⁾ Isto, str. 175.

⁸⁾ Isto, str. 283.

⁹⁾ Isto, str. 215.

⁴⁾ Isto, str. 122.

gornjih podataka o jačini i sastavu 11 armije, dao je i nove podatke o proboju na zemljouzu kod Perekopa, o zauzimanju Krima, a naročito o teškim i dugotrajnim borbama oko Sevastopolja. Ako se podaci o jačini, sastavu i radu 11 nemačke armije mogu smatrati kao tačni, podaci o jačini i gubicima Crvene armije su sasvim sumnjivi. Preterano je njegovo tvrđenje da su Nemci, prilikom operacija na Kerču, u maju 1942, sa 6 svojih i 2 rumunske divizije i 1 rumunskom brigadom uspjeli da tuku skoro tri puta nadmoćnije sovjetske snage (44 i 55 armiju, koje su imale 17 streljačkih i 2 konjičke divizije, a sem toga 3 streljačke i 4 oklopne brigade¹⁰).

Na osnovu ranije objavljenih publikacija istoričari nisu mogli tačno utvrditi kako je i gde upotrebljena 11 nemačka armija posle zauzimanja Sevastopolja. Pisac nam je izneo dokumentovane podatke u 10 glavi »Lenjingrad—Vitebsk«¹¹), iz kojih se može utvrditi sastav i rad ove armije pod Lenjingradom, a zatim kod Vitepska, čime je popunjena osetna praznina za izučavanje operacija na Istočnom frontu.

Tek u novembru 1942, kada su Nemci, usled sovjetske protivofanzive kod Staljingrada, počeli da trpe veće poraze, autor je dao ocenu Hitlerove strategije i njegovih vojničkih sposobnosti. On u 11 glavi oštro kritikuje Hitlerovo rukovođenje ratom. Istina, on mu priznaje izvesno poznavanje vojnih i tehničkih pitanja, ali ističe da nije imao iskustava, koja nije mogao nadoknaditi ni svojom preterano popularisanom intuicijom. Hitler nije mogao da shvati dokle idu granice mogućnosti i izdržljivosti komandanata i jedinica, već je smatrao da se upornošću i voljom mogu savladati i najteže krize. On zamera Hitleru što se preterano i nepotrebno uplita u operativno i taktičko rukovođenje armijama, pa čak i divizijama, što je, na taj način, sputavao inicijativu i slobodu pojedinih komandanata i što je usporio razvoj nemačke avijacije, raketnog i nuklearnog naoružanja. Dok je u toku zime 1941/1942 uporno naređivao da se održi zauzeto zemljište i time otkloni opasnost od potpunog slamanja Istočnog fronta, Hitler je isto tako postupao i u vremenu od kraja 1942 do 1945, kada je situacija bila mnogo ne-

повољнија, уместо да дозволи и еластичну маневарску одбрану.

I Manštajn, kao i neki pisci pre njega, objektivno ocenjuje nemačke mogućnosti i planove za 1942 kad tvrdi da je ideja zauzimanja Kavkaza i prodora prema Bliskom Istoku bila plod Hitlerovih utopističkih želja i fantazija. On ujedno daje nove, korisne i dokumentovane podatke o reorganizaciji nemačkog komandovanja na južnom delu Istočnog fronta u novembru 1942 (o jačini i sastavu nemačkih armija; o stanju dvadeset i dve opkoljene divizije 6 armije kod Staljingrada; o mogućnosti njenog snabdevanja transportnim avionima, itd.), samo je nekoliko puta povećao stvarnu jačinu sovjetskih snaga, tvrdeći da su Sovjeti 28 novembra 1942 prema njegovoj novoformiranoj Grupi armija »Don«, imali 143 velike jedinice¹²) (pešadijske i konjičke divizije, oklopne i ostale samostalne brigade). Verovatno je da su još netačniji njegovi podaci o tome da su Sovjeti u martu 1943 od Harkova do Azovskog Mora imali 341 veliku jedinicu prema 32 nemačke divizije¹³).

Za poraz kod Staljingrada Manštajn okrivljuje isključivo Hitlera i daje podatke o tome da je sam Hitler na konferenciji 6 februara 1943 priznao svoje greške¹⁴).

Interesantne su, a po mom mišljenju pravilne, kritike pisca na račun sovjetskog rukovodstva, koje nije iskoristilo vrlo povoljne mogućnosti da brzo eksploatiše Staljingradsku bitku. Sovjeti su svoje snage razbacali na više ekscentričnih pravaca, tako da nisu bili dovoljno jaki i brzi da na glavnom pravcu, ka Rostovu, a zatim ka Dnjepropetrovsku, postignu odlučujuće uspehe.

Operacije od Kurske bitke (jul 1943) pa do svoga smenjivanja (mart 1944) Manštajn je opisao detaljno, živo, polemički, ali jednostrano i neobjektivno. Osnovna tendencija mu je bila da pokaže da su Sovjeti u svim operacijama imali višestruku nadmoćnost i da su i u odbrani i u napadu imali nekoliko puta veće gubitke od nemačkih¹⁵). Međutim, on nije mogao da objasni zašto su sovjetske snage i pored svih tobožnjih gubitaka, bez prekida nastavljale ofanzivne operacije, nanele Nem-

¹²) Isto, str. 330.

¹³) Isto, str. 400.

¹⁴) Isto, str. 437.

¹⁵) Isto, str. 504, 597, itd.

¹⁰) Isto, str. 256.

¹¹) Isto, str. 290—302.

cima niz poraza (Kursk, Dnjeper, Čerkasi, Bug) i potisla ih čak do Karpata. Uzeo je u pomoć i mitologiju i sovjetske snage uporedio sa Hidrom¹⁹⁾, kojoj mesto jedne oštećene niču tri nove glave. Prema sovjetskim i ostalim raspoloživim podacima, sovjetski gubici bili su mnogo manji, a rezerve u ljudstvu skromnije, te se ovakva tvrđenja moraju odbaciti kao malo verovatna i tendenciozna. I za ove neuspehe pisac baca krivicu na Hitlera, koji nije slao tražena pojačanja, niti je dozvoljavao napuštanje zemljišta i povlačenje radi prirodno jakih položaja (Dnjeper, Bug, Dnestar). Međutim, detaljnom analizom ovih operacija može se utvrditi da je i Manštajn pravio velike greške, jer je svoje oklopne snage upotrebljavao većinom pojedinačno za krpjenje probijenih delova fronta.

Potpukovnik Pere-Žantij: PRILAGODAVANJE ATOMSKOM RATU²⁾

Nuklearno oružje neće zameniti ono koje je pre njega postojalo i bilo u upotrebi, već će svoje dejstvo udružiti sa dejstvom »klasičnih« snaga, koje će u znatnoj meri morati da modifikuju svoj način dejstva u borbi, a često i svoju organizaciju. Stoga pojava nuklearnog oružja nameće potrebu veoma obimnog i gotovo naglog prilagođavanja.

Skoro se sve evropske zemlje, u pogledu atomskog rata, moraju osloniti na jednu od dveju vodećih sila u svetu, iako se ove nalaze izvan Evrope, i to ne samo u dobijanju nuklearnog oružja i strategijske avijacije, već i u pogledu skoro svih podataka o dejstvu tog naoružanja i novom načinu postupanja u borbi. Evropske armije mogle su da otpočnu sa tretiranjem problema atomskog rata tek kada su Amerikanci objavili podatke o dejstvu nuklearnog oružja³⁾. Na osnovu ovih podataka evropske armije su se trudile da za svoju upotrebu izrade osnovna pravi-

Iako ova knjiga pruža dosta novih podataka o nemačkim snagama i interesantnih strategiko-operativnih analiza i zaključaka, ona, zbog ranije navedenih nedostataka (tendencioznost, polemički način pisanja, samohvalisavost, jednostrano iznošenje rada samo svojih snaga, potcenjivanje sovjetskih uspeha i preuveličavanje sovjetskih snaga i gubitaka), ostavlja utisak neobjektivnosti i nepotpunosti. Tek kada Sovjeti i Nemci budu izdali svoje zvanične publikacije, pa se prema njima budu mogli uporediti podaci koje je dao general-feldmaršal Manštajn u ovoj knjizi, moći će se dati detaljniji prikaz, potpunija i objektivnija ocena ove interesantne publikacije.

M. P. M.

la.³⁾ Međutim, u ovim se pravilima uglavnom nabrajaju dejstva nuklearnog oružja i mere za zaštitu trupa, dok iz oblasti taktike ima relativno malo zaključaka.

Pisac teži, pre svega, da iz pretežno tehničkih odredaba, koje se odnose prvenstveno na pojedine borce, izdvoji ono što se odnosi na taktiku malih i srednjih jedinica. Ovo bi omogućilo da se sa više sigurnosti donesu izvesni zaključci i o taktici viših jedinica, pa i da se pristupi razmatranju problema iz oblasti strategije.

Atomska opasnost nameće pojedinim borcima niz zaštitnih mera koje imaju pretežno tehnički karakter i važe u svim taktičkim radnjama. Svi borci, pa i stanovništvo, biće stalno izloženi opasnosti od atomskog dejstva, te je stoga nužno da se stalno pridržavaju svih mera za zaštitu, a naročito za otkrivanje i javljanje opasnosti.

Borci treba da su obučeni kako da postupaju u momentu atomske eksplozije i posle nje, bilo da se ova desila u vazduhu

¹⁹⁾ Isto, str. 514.

²⁾ Lt. Col. Perret-Gentil: *Adaptation à la guerre atomique, Revue militaire suisse*, februar i mart 1956.

³⁾ Ovi podaci su prviput objavljeni 1950 u zvaničnoj publikaciji SAD: »Dejstvo atomskog oružja« (*Effects of atomic weapons*).

³⁾ U Francuskoj su kao javna izišla sledeća pravila: »Specijalna oružja«, »Zaštita od dejstva nuklearne energije i način nje upotrebe od strane komandovanja«, »Otkrivanje i procena radioaktivnog zračenja«, »Zaštita od dejstva nuklearnog oružja« i »Površna dekontaminacija radioaktivnosti«.

ili na zemlji. Mere za zaštitu su veoma mnogobrojne i uglavnom poznate, naprimer: tražiti ma i najmanji zaklon; sačuvati oči od bljeska; izbeći udar, zatrpavanje i požar; ne zaklanjati se u udolja koja mogu biti zatrovana; ne upotrebljavati sumnjivu hranu i piće; ne mokriti, ne pušiti i ne zamarati se posle izlaganja zračenju i sl.

Da bi se otklonila neizvesnost neophodno je da većina boraca ili bar sve starije malih jedinica budu snabdeveni malim detektorima za otkrivanje radioaktivnog zračenja. Sem toga, borci treba da su obučeni u upotrebi specijalne opreme (maska, kapuljača, pelerina, kombinizon, rukavice i čizme), a u nedostatku ovakve opreme treba da znaju kako da upotrebe priručna sredstva (šatorska kri-la, stare krpe, novine i sl.) i kako se postupa sa zatrovanim zaštitnim sredstvima. Ako se nalaze u mestu, borci treba da su zaklonjeni u dubokim i uskim rovovima, a organi komandovanja treba da se zaklone ispod zemlje.

Radi borbe protiv atomskog dejstva obrazovane su ekipe i jedinice »specijalnog oružja« koje se pridaju bataljonima, divizionima i sl., odnosno divizijama. Diviziji se pridaje jedinica »specijalnog oružja« koja raspolaže pokretnom laboratorijom i stručnim ljudstvom. Svi podaci o atomskoj opasnosti skupljaju se u diviziji da bi se bolje mogli prozreti plan dejstva protivnika i njegove namere. Na osnovu sređenih podataka i karata o zatrovanim prostorijama više komandovanje će donositi važne odluke, naprimer; o odgađanju predviđenog manevra, o promeni pravca nadiranja radi obilaženja zatrovanih prostorija, o promeni pravaca kojima teče snabdevanje, o zabrani prolaska kroz izvesne komunikacione čvorove i sl.

Ekipe »specijalnog oružja« imaće prvenstveno zadatak da otkriju i obeleže zatrovane prostorije, a zatim da vrše dekontaminaciju oružja, vozila i opreme. Pošto se radioaktivnost ne može uništiti odnosno zaustaviti, već traje određeno vreme i prolazi sama od sebe, to se dekontaminacija ustvari sastoji u uklanjanju radioaktivnih delova materijala na mesto gde neće moći da škode. Prvenstveno se preporučuje zatrpavanje u zemlju na dubinu veću od jednog metra. Zagađeni materijal ne treba spaljivati pošto se u pepelu i dimu postiže još veća koncentracija

radioaktivnih čestica koje se preko njih mogu preneti i na druga mesta. Jasno je da će zagađeni materijal često morati da ostane duže vreme izvan upotrebe.

Svi rodovi i službe primenjujuće na svoj način mere za zaštitu od atomskog dejstva, s obzirom na specifičnost zadatka i ulogu, kao i na specifičnost svojih sredstava i načina rada, ali kod sanitetske službe mora doći do znatnih dopuna.

Pored navedenih elementarnih i neposrednih mera za zaštitu, koje imaju pretežno tehnički karakter, nuklearno oružje će u oblasti taktike nametnuti niz preventivnih mera koje treba da omoguće život, pokret i borbu pod dejstvom atomske vatre i koje znatno menjaju način vođenja borbe — taktiku. Dok se u pogledu pretežno tehničkih mera svi autori i razna pravila uglavnom međusobno slažu, dotle u pogledu taktičkih mera mišljenja nisu ujednačena.

Sve se taktičke mere zasnivaju na studiji dejstva atomskih eksplozija, čiji su rezultati već više puta objavljeni. Treba samo podvući da u svakom konkretnom slučaju dejstvo atomske eksplozije može biti veoma različito i u zavisnosti od mnogobrojnih činilaca kao što su: magla, pokrivenost i priroda zemljišta, prisustvo zapaljivog materijala, pravac i jačina vatra itd.

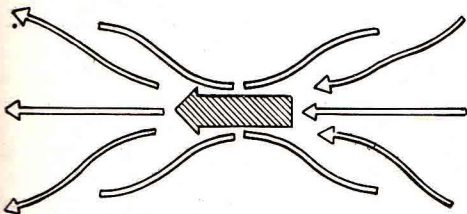
Ima mnogo ciljeva koji će biti izloženi dejstvu nuklearnog oružja: glavni gradovi, veliki industrijski centri, pristaništa i mesta iskrcavanja, opšte rezerve mesta vazdušnog ukrcavanja, vazdušni mostrobrani, zone u kojima se prikupljaju snage za ofanzivu ili protivnapad, centri snabdevanja, komunikacioni čvorovi i sl. Sve te prostorije trebalo bi po mogućstvu izbegavati, odnosno trupe treba da se na njima što manje zadržavaju.

Nuklearno oružje dovešće u oblasti taktike do velikog rasturanja jedinica po frontu i dubini. Stoga će pojedine jedinice biti znatno udaljene jedne od drugih. (Borbu će često voditi i manje grupe boraca, na znatnom međusobnom udaljenju, što zahteva povećanje broja podoficira i desetara i obraćanje velike pažnje na razvijanje inicijative i snalažljivosti kod nižih starešina i boraca.) Smatra se da diviziji u napadu i odbrani trebaodeliti zonu veličine oko 20 km po frontu i dubini, a oko te zone treba da postoji

u sve strane još oko 10 km slobodnog prostora.

U odbrani se ovakav raspored može lako ostvariti, mada će imati mnoge nedostatke, jer je izložen prepadima i neprijatelj će moći da se infiltrira u veliku dubinu. Artiljerija će dejstvovati skoro uvek sa krajnjim dometom (14—18 km), a manevar vatrom i koncentracije postaju skoro nemogući. Ostali rodovi i službe nalaziće se na velikim udaljenjima.

Radi ostvarenja prodora, stvaranja široke breše i postizanja potpune prevlasti u vazduhu, napadač će primeniti nuklearno oružje i snažnu avijaciju. Kroz brešu će brzo prolaziti oklopne i motorizovane snage prema unapred brižljivo pripremljenom planu. Pošto su napadačeve snage za vreme nagomilavanja jako izložene atomskom dejstvu branioca, prikupljanje treba izvršiti u što kraćem vremenu, neposredno pred prolazak kroz brešu, s tim da se po prelazu kroz nju odmah rašire. Ovakav se postupak naziva manevar »dvostrukog levka« (vidi skicu 1). On je moguć samo sa izvanredno pokretljivim i potpuno motorizovanim trupama, koje raspoložu mnogobrojnim sredstvima radioveze.

Skica 1 — Manevar »dvostrukog levka«

Međutim, u budućem ratu proboji će biti dosta retki, a najveći broj ratnih dejstava sastojće se od lokalnih akcija, nastupanja, protivnapada, zadržavajuće odbrane i povlačenja. Mogu li se ova dejstva i dalje zamišljati u ranijem obliku i prema starim normama, sa kruto određenim osama dejstva i granicama između jedinica?

Pre svega, nužno je ostvariti brzinu, pokretljivost i elastičnost, a to se sadašnjim materijalom može postići jedino korišćenjem putne mreže. Međutim, usled atomskog dejstva jedinice moraju momentalno napustiti putnu mrežu, odnosno izbegavati čvorove komunikacija. Ovi se su-

protini zahtevi mogu zadovoljiti samo sve većim usavršavanjem materijala koji se kreće po svakom terenu. No, ovaj je materijal veoma skup i troši mnogo goriva. U daljoj budućnosti možda će helikopter dobiti veliki značaj.

Organizacija komandovanja treba takođe da zadovolji suprotne zahteve. U manevru »dvostrukog levka« komandovanje mora biti centralizovano, a svi pokreti u minut regulisani i bezuslovno i tačno izvršeni. Međutim, u svim drugim uslovima atomski rat zahteva veću decentralizaciju komandovanja i veliku autonomiju potčinjenih jedinica, pri čemu se izvesne tradicionalne hijerarhijske veze, kao i veze između pešadije, artiljerije, avijacije i sl., moraju modifikovati. Sem toga, mora se ostaviti velika sloboda dejstva samostalnim odredima koji budu operisali u dubini neprijateljskog rasporeda. Izgleda da radioveze pružaju rešenje ovog problema, s tim što treba imati na umu mogućnost njihovog ometanja.

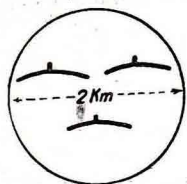
Jedno od najvažnijih pitanja atomskog rata jeste: koja jedinica treba da bude osnovni nosilac borbe, tj. u kojoj jedinici treba da se nalaze organski povezana sredstva potrebna za samostalno vođenje borbe u svim uslovima, odnosno na kom stepenu komandovanja treba izvršiti združivanje rodova? (Već sad izgleda da će se diviziska pešadija i artiljerija morati na neki način stopiti i da neće moći ostati u dosadašnjem obliku.)

U svim se armijama uglavnom smatra da osnovni nosilac borbe treba da bude znatno ojačan bataljon. Italijani proučavaju obrazovanje bataljona koji bi bio relativno samostalan i pokretljiv. Francuzi predviđaju obrazovanje lakih taktičkih grupa u okviru oklopnih divizija i eksperimentišu sa združenim pukom. Englezi predviđaju ojačane bataljone koji se grupišu u brigade, a Amerikanci takođe bataljone i u njihovom okviru eksperimentišu u vezi sa atomskim dejstvom.

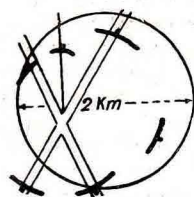
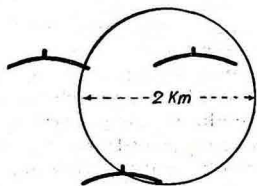
Prema američkim autorima bataljon treba da ima takav sastav i jačinu i da se u borbi razvija na tolikom prostoru da može voditi borbu u celini i da u slučaju atomske eksplozije ne izgubi više od 50% ljudstva, kako bi produžio izvršenje svog zadatka. Pošto atomska eksplozija taktičke A bombe ima veoma jako dejstvo na površini kruga čiji je prečnik 2 km, borbeni poredak bataljona i u odbrani i u

napadu treba da bude uvek na tolikoj površini da jedna njena eksplozija nikad ne zahvati više od polovine njegovog borbenog poretka.

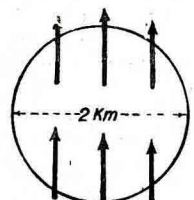
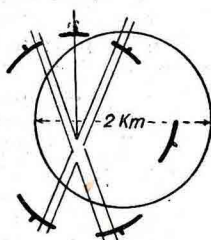
Na skici 2 šematski je pretstavljen preterano gust raspored bataljona u kom se slučaju on ceo može uništiti jednom atomskom eksplozijom.

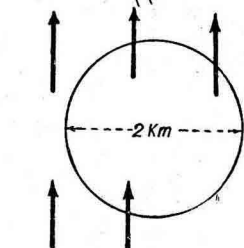
Utvrđivanje u odbrani

Poredak u odbrani jedne raskrsnice

Porēdak u napadu
Skica 2

Skica — 3 Rastresiti poreci

Na skici 3 pretstavljen je razređen raspored bataljona koji onemogućuje da se od iste atomske eksplozije uništi više od 50% ljudstva.

Sve je ovo samo osnov i prve konture prilagodavanja koje treba izvršiti u oblasti taktike pod uticajem nuklearnog oružja. Međutim, još uvek ostaju nerešena veoma važna i osnovna pitanja kao što su: organizacija jedinica, veza i sadejstvo između rodova, načini vođenja borbe i sl.

*

U oblasti strategije dolazi do sve jačeg izražaja tendencija da se nižim jedi-

nicama pridaju sredstva koja su ranije bila u sastavu viših jedinica. Tako, teška artiljerija i izvesna specijalna oruđa prelaze iz sastava korpusa u sastav divizija, a verovatno će doći i do decentralizacije taktičke avijacije. Istovremeno će se najvećim jedinicama pridavati nova sredstva: atomska artiljerija, dirigovana zrna velikog dometa i, najzad, *H* bomba.

H bomba ima strategijski značaj i upotrebljavaće se prvenstveno protiv životnih centara protivnika. Međutim, njena je upotreba u izvesnoj meri ograničena usled toga što se ne mogu predvideti pravac i brzina vetra na većim visinama (15 do 20 km), do kojih se uzdiže »radioaktivni oblak«.

Najviše komandovanje može pomoću *H* bombe uticati na tok operacija, upotrebljavajući je protiv opštih rezervi protivnika. Jedna divizija pretstavlja normalan cilj za *H* bombu pošto je njen rejon dejstva (20 do 30 km) veći od površine koju zauzima jedna divizija na stanovanju.

Na strategiskom planu *H* bomba je dovela do veoma raznovrsnih koncepcija. Jedna od najoriginalnijih je da se izvrši vazdušni desant veoma velikih razmera u oblasti u kojoj se nalaze životni centri protivnika. Pošto je branilac zainteresovan da ove centre očuva i neoštećene povrati, on neće smeti da upotrebi *H* bombu, dok će je napadač slobodno upotrebljavati. Za ovakvu je operaciju, razume se, potrebna velika nadmoćnost u vazduhu.

Nedavno je vođena interesantna diskusija između Britanaca i Amerikanaca po pitanju celishodnosti i načina upotrebe gigantskih nosača aviona. Amerikanci smatraju da su im ovakvi nosači potrebni kao ploveće, brzopokretne baze, pošto u Evropi ne raspolažu potpuno nijednom bazom. Sem toga, ovakvi će nosači, kao ozbiljna pretnja, privući na sebe atomsko dejstvo protivnika, čime će biti olakšana situacija na suvozemnom ratištu koje je u ovom pogledu mnogo osjetljivije.

Evropske zemlje moraće svoje strategiske pripreme za atomski rat da ograniče uglavnom na odbranbene mere, pri čemu će naročito važnu ulogu imati brdovite i planinske oblasti u kojima je štetno dejstvo atomskih eksplozija smanjeno, a mogućna je i lakša izrada jakih, ukopanih zaklona.

Žan Moreti:

MORALNI PROBLEM NAMETNUT PRONALASKOM ATOMSKOG ORUŽJA¹⁾

U ovom se članku razmatra opravdanost konstruisanja, fabrikacije i upotrebe nuklearnog i termonuklearnog oružja sa moralnog stanovišta.

U cilju boljeg razumevanja pomenute problematike iznose se upočetku bitne razlike između klasičnog i atomskog oružja potertava se kvalitativna razlika — između jednog i drugog — i njihove osobine, ističe se snaga radioaktivnosti, njeno fiziološko dejstvo i genetičke posledice. Pored toga, navodi se i kvantitativna razlika pa se, kao primer, iznosi da je moć *klasične* bombe bila izražena u tonama TNT, *atomske* u kilotonama, a *H* bombe u megatonama. Desetak *H* bombi pokrilo bi otprilike celu površinu Francuske.²⁾ Pisac naglašava da »mala« atomska bomba od nekoliko KT nosi i kvalitativnu i kvantitativnu prevagu nad klasičnim oružjem, pa se, u pogledu morala, na nju odnose iste postavke kao i za *H* bombu.

Posle tehničkih objašnjenja autor iznosi glavna načela morala i kaže da ima više vrsti štetnih dela. Jedna su štetna po svojoj suštini, dok su druga takođe štetna, ali, prema situaciji u kojoj se izvode, mogu biti opravdana — dobra, ili neopravdana — štetna. Naprimera, ubistvo nevinog čoveka je zločin, ali je dozvoljeno ubiti agresora, jer je to jedino sredstvo da se sačuva sopstveni život.

Pomenuti principi, primenjeni na rat, dozvoljavaju i opravdavaju vođenje odbranbenog rata, kada ugrožena nacija brani svoju egzistenciju i slobodu. Ali i takav je rat dozvoljen samo pod sledećim uslovima: prvo, ako je preostao kao jedino sredstvo za rešavanje spora, pošto se prethodno mirnim putem učinilo sve što se moglo da se izbegne i, drugo, ako je odnos između štete koju donosi rat i dobra koje on spasava u korist ovog poslednjeg. »Obrana čisto ekonomskih interesa nije dovoljan povod da se započne rat.« S druge strane, i atomski rat biće dozvoljen ako ispunjava pomenuta dva uslova.

¹⁾ Jean Moretti, Le problème moral posé par les armes atomiques, *Revue de défense nationale* — januar 1956.

²⁾ Površina Francuske iznosi 550.986 km² (prim. B. K.).

Razrađujući pomenute postavke pisac navodi sledeće:

1) Upotreba atomskog oružja je poslednje sredstvo za odbranu životnih interesa. Prethodno treba sve učiniti i pokušati da se ono izbegne. Čak se može predvideti i jedan neatomski rat, ukoliko je on sredstvo za osiguranje mira i manje zlo od atomskog.

2) Atomsko oružje treba upotrebiti jedino kao sredstvo za izbegavanje većeg zla. Određivanje granice između zla koje donosi takav rat i dobra koje on treba da sačuva vrlo je teško i zavisi od niza faktora. Prvo, materijalno dejstvo eksplozije zavisi od preciznosti gađanja, raspršivanja prašine, itd. Drugo, protivmere koje povlači za sobom atomsko bombardovanje neminovne su, te pogrešna upotreba pri bacanju *taktičke* može da dovede do upotrebe jače — *strategiske* bombe. Treće, proširenje lokalnog spora je neizbežno. Četvrto, ceo posao oko procene i donošenja odluke o upotrebi pašće na pojedinca ili grupu pojedinaca, tako da će na sve to uticati njihov karakter, volja i raspoloženje.

Konstatujući da moral ne zabranjuje u izvesnim slučajevima upotrebu atomskog oružja, pisac izvlači zaključak da su njegovu proučavanje i fabrikacija zakonski dozvoljeni. U daljem izlaganju, na osnovu dosadašnjih zaključaka i rezonovanja, on pokušava da prikaže neke naročite slučajeve i kaže da su moralno odgovorni prvi konstruktori i realizatori atomskog oružja. Međutim, posle toga više se ne radi o pronalasku nekog novog oružja, već samo o otkrivanju načina fabrikacije. Prema tome, ovo poslednje ne protivreči moralu. Slično je i sa samom fabrikacijom, jer se neka zemlja ne može osuditi ako konstruiše nuklearno i termonuklearno oružje, ukoliko je na to primorana određenom političkom situacijom i ako je to jedini izlaz pod pretpostavkom da može biti napadnuta od nekog ko ima takvo oružje.

Što se tiče defanzivne, odnosno ofanzivne upotrebe takvog oružja, pretpostavka je da oba protivnika imaju termonuklearno oružje. Postavlja se pitanje da li onaj koji je ugrožen, a istovremeno slabiji, može prvi upotrebiti *H* bombu da bi se zaštitio.

On mora da vodi računa o odmazdi, da ne bi baš on započeo atomski rat, tako da bi to praktično značilo uništenje tih dveju zemalja i, što je još verovatnije, taj bi sukob prerastao u svetski požar. Treba odbaciti mogućnost da se *H* bomba upotrebi u odbrani ili kao sankcija. Izvodi se zaključak da je upotreba atomskih oružja od strane branioca apsurd, jer ustvari uništava onoga koji želi da se njome zaštiti. Rešavanje sporova sa *H* bombama je ludost, jer u praksi ne možemo neprijatelja uništiti prvim udarcima, tako da će on biti u mogućnosti da nam to vrati istom, ako ne i jačom merom.

Odbacuje se teza ograničavanja atomskih oružja samo u taktičke svrhe. Ovde se, pre svega, radi o tome da treba razlikovati *vojni* cilj od *civilnog*. Danas su fabrike, luke, pruge, itd. vojni ciljevi i njihovo bi bombardovanje prouzrokovalo ogromne žrtve kod civilnog stanovništva. Vojne akcije mogu lako, sticajem raznih okolnosti, da dovedu do terorističkih bombardovanja. Sistematsko bombardovanje gradova i uništavanje neboraca da bi se pokolebao moral boraca na frontu potpuno je *nemoralno*. Prema tome, opasnost koju predstavlja upotreba taktičkog atomskog oružja očigledna je.

Ako bi, pak, samo jedna strana imala atomsko oružje, i to ona koja se brani, može li ga ona upotrebiti da bi se oduprla agresoru? To je apsurd, jer se niko ne bi ni usudio da napadne onoga ko ima atomsko oružje.

Na kraju ovog odeljka ponovo se konstatuje da bi bila ludost upotrebiti atomska oružja. »Istorija, nažalost, pokazuje da su velike nacije imale vođe sposobne za takve ludosti«.

Članak se zaključuje konstatacijama da se rat može delimično opravdati ako je on jedino sredstvo uspostavljanja odnosa između dve zemlje. Pošto atomski rat vodi uništenju, očita je njegova apsurdnost i ne dolazi u obzir da bude sredstvo rešavanja međunarodnih sporova. S jedne strane, zahteva se zabrana atomskog oružja, dok je, s druge, jedini uzvrat za *H* bombu druga *H* bomba, tj. jedino strah od odmazde pretstavlja stvarnu prepreku za upotrebu nuklearnog i termonuklearnog oružja. Paradoks je u tome što se istovremeno nameće potreba naoružava-

nja i razoružavanja. Kad bi se danas organizovala efikasna međunarodna kontrola razoružanja, nijedna država ne bi morala da izrađuje atomsko oružje. Nažalost, zadatak nije tako pa, prema tome, nije kontradiktorno ni to što se zemlje u isti mah naoružavaju i proklamuju svoju spremnost da se razoružaju. Naoružanje protiv svoje volje dopušta iskreno propovedanje opšteg razoružanja.

Strah od protivnika primorava sve da se naoružavaju, što je ekonomski ubitačno i opasno po mir. Svako iznosi svoje miroljubive namere i konstruiše oružje koje neće prvi da upotrebi. Apsurdnost ove situacije jasno pokazuje da materijalnom razoružanju treba da prethodi duhovno, koje treba da se ogleda u tome da ljudi i narodi promene svoju želju za vlast u želju za mir i slogu.

Članak je interesantan i po mnogim pitanjima koristan. U nekim principijelnim pitanjima pisac je došao do pravilnih zaključaka. Naročito se to odnosi na sledeće: da se lokalni sukobi pretvaraju u opšte svetske sukobe, da je, u današnjim uslovima, kada se poseduje oružje takve snage, rešavanje međunarodnih sporova pomoću rata apsurd, da je upotreba atomskog oružja u taktičke svrhe takođe iluzorna postavka, jer se ne može ostvariti odgovarajuća kontrola, itd.

Prema tome, iz svega se može zaključiti da pisac odbacuje atomski rat kao sredstvo za rešavanje sporova; međutim, rešenje traži u izvesnom duhovnom razoružanju. Danas su putevi za rešavanje međunarodnih sporova jasno osvetljeni, a između njih se ističu: aktivnost OUN, borba za ravnopravnost svih zemalja na svetu, nemešanje u tuđe unutrašnje poslove, borba za aktivnu koegzistenciju, zatim, pomoć nerazvijenim zemljama — što bi istovremeno bio odgovor na postavku da ne treba ići u rat ukoliko su ugroženi samo ekonomski interesi — uspostavljanje međunarodnih veza i kontakta na političkom, privrednom i kulturnom polju, lični kontakti i sporazumevanja, itd. Što se moralnog momenta tiče, poznato je da je danas rat proglašen kao međunarodni zločin protiv čovečanstva. Ne radi se samo o ratu koji bi se vodio atomskim putem, već o svakom agresivnom ratu uopšte.

Pukovnik **Burkhart Miler-Hilebrand:**

MEHANIZAM NEMAČKE MOBILIZACIJE ZA DRUGI SVETSKI RAT¹⁾

Po nemačkom shvatanju, pojam *mobilizacija* označava prelazak mirnodopske *mobilne* vojske, vezane za garnizone, na *mobilnu*, dakle, pokretnu vojsku, sposobnu za operacije. Mobilisati jedinicu znači, prema tome, učiniti je pokretnom. U redovnom stanju vojska se nalazi u stalnim dislokacijskim mestima gde su i sve ustanove potrebne za njen život i rad. Dotur potreba vrši se mahom železnicom ili drugim sredstvima koja stalno vezuju dotično mesto sa ostalim delom teritorije. Da bi jedinice postale mobilne moraju im se dati odgovarajuće transportne jedinice i pojačati snabdevačke, tehničke, sanitetske i veterinarske ustanove. Pri razradi mobilizacijskih priprema za nemačku vojsku pošlo se sa stanovišta da savremeni ratovi izbijaju iznenadno, takoreći uz jednovremeno otpočinjanje i brzo izvođenje operacija, i da je, s druge strane, potrebno sačuvati celokupnu državnu teritoriju — u cilju obezbeđenja punog ratnog potencijala koji pretstavlja važan faktor za vođenje modernog rata. Sve je to zahtevalo da posle početka rata snage budu u što kraćem roku na granici, spremne za početak operacija, što je, pak, nalagalo da se mobilizacija izvede što brže i da se mere za zaštitu granica preduzmu po potrebi još pre samog početka rata.

Pre Prvog svetskog rata u Nemačkoj je postojala mogućnost proglašenja »*stanja ratne opasnosti*«, koje se objavljivalo. Na oglas takvog stanja preduzimane su određene mere za ubrzanje, olakšanje i obezbeđenje mobilizacije. 1939 godine ove su mere takođe zauzimale vrlo važno mesto, ali to nije bilo uslovljeno proglašenjem nekog izvanrednog stanja. Zbog toga su one nazvane *prethodne mobilizacijske mere* i naređivane su tajno i po mogućstvu prikriveno. Ukupno je bilo predviđeno 120 mera, koje su bile označene šiframa (brojnim oznakama) i njihovo preduzimanje naređivano je saopštavanjem određene ši-

fre zainteresovanim jedinicama i ustanovama. Prethodne mobilizacijske mere bile su podeljene u tri grupe: 1) priprema 2) pripravnost za pokret i 3) osiguranje. Prema stepenu zategnutosti političke situacije, prethodne mere mogle su biti naređene pojedinačno ili grupno. Jedan deo tih mera odnosio se samo na određene granične otseke. Prethodne mere 1 i 2 grupe trebale su po pravilu da stupe na snagu pre početka mobilizacije, dok su mere 3 grupe mogle da budu naređene pre, jednovremeno ili posle izdavanja naredbe o mobilizaciji. Formiranje jedinica granične zaštite, posada sigurnosti utvrđenja, zaprečnih jedinica i straža za čuvanje mostova usledilo je automatski uz izdavanje naredbe o mobilizaciji, ako te mere nisu bile već ranije naređene.

Prethodne mere *1 grupe* (priprema) bile su, naprimer, provera ažurnosti svih mobilizacijskih priprema; aktiviranje izvesnih rezervnih veza; stalna radio pripravnost; pojačanje straža; obustavljanje trupnih pokreta; obustavljanje putovanja; zabrana otustvovanja; priprema izdavanja materijalne opreme iz skladišta, itd.

Prethodne mere *2 grupe* (pripravnost za pokret) bile su, naprimer: poziv na veću određeni specijalnosti; pripravnost jedinica; priprema pogonskog materijala; pojačanje pečenja hleba; presovanje sena; dostavljanje jedinicama cepiva protiv raznih bolesti; tovarjenje vagona sa municijom u skladištima; pokret mobilizacijskih jezgra u mobilizacijska mesta novih jedinica; aktiviranje najviših rukovodećih komandi, itd.

3 grupa prethodnih mobilizacijskih mera (osiguranje) obuhvatala je *opšte* mere (naprimer, aktiviranje daljih linija veza, ograničenje ili zabranu graničnih prelaza) i *posebne* mere za svaki granični front, naprimer, posedanje delova graničnih utvrđenja, aktiviranje granične zaštite, maskiranu mobilizaciju trupa u pograničnom pojasu, izvođenje zaprečnih mera, pripremu rušenja, pripremu ili izvođenje evakuacije civilnog stanovništva pograničnih sektora, itd.

Sama mobilizacija mogla je da bude naređena tajno ili javno, — delimična ili opšta. Mehanizam delimične mobilizacije bio je takav da nije sprečavao proširenje

¹⁾ Po podacima iz knjige *Das Heer 1933-45* od Burkhart Miler Hilebranda (drugi u seriji od nekoliko prikaza koje će, u vezi sa organizacijskim i mobilizacijskim problemima koje tretira ova knjiga, objaviti *Vojno delo*).

mobilizacije na druge delove. Mobilizacija se mogla izvoditi i bez naređivanja prethodnih mera, a njen završetak nije bio vezan za početak koncentracijskih pokreta. Na ovaj je način mobilizacija bila veoma elastična, čime su otklonjeni nedostaci koji su postojali pri mobilizaciji 1914. Međutim, po mišljenju pisca takva elastičnost može navesti političko rukovodstvo na polovične mere.

Naredba o mobilizaciji morala je da stigne u komandu korpusne oblasti do 18.00 onog dana koji je prethodio prvom danu mobilizacije. Trajanje mobilizacije određivano je danima ili časovima, a završetak takođe danom i časom, naprimer, »2. dan u 20.00 č.« Vreme završetka mobilizacije određivano je svake godine iznova, zavisno od organizacijskih mogućnosti i početka koncentracije.

Za osiguranje granice ili u cilju iznenađenja neprijatelja bio je za izvesne jedinice predviđen mehanizam ubrzane marševske pripravnosti. Ovo se postiglo na taj način što su se po ratnim jedinicama raspoređivali ljudstvo iz rezerve, popisna stoka i materijal iz najbliže okoline. Ove su jedinice morale biti spremne za pokret 12 časova posle stizanja naredbe o mobilizaciji u korpusnu oblasnu komandu. Ta je pripravnost mogla da bude naređena i kao prethodna mobilizacijska mera. Tim su jedinicama obično nedostajali izvesni delovi, naročito pozadinski. Mobilizacija, pak, tih delova tekla je normalno i potom su upućivani u svoje jedinice.

Za izvršenje mobilizacije kopnene vojske, a po mnogim pitanjima i za ostala dva vida oružanih snaga, bile su odgovorne komande korpusnih oblasti. One su ostale u svojim mirnodopskim mestima i na slučaj rata, samo su iz njih bile izvođene ratne korpusne komande operativne vojske. Pomoćnik komandanta mirnodopske korpusne oblasti postajao je komandant ratne korpusne oblasti. Korpusne komande oblasti određivale su i rukovođe mobilizacijskog elaborata. *Mobilizacijski potsetnik* (mobilizacijski kalendar) se izrađivao za svaku jedinicu ranga čete i samostalnog voda. Po pravilu, svaka je mirnodopska jedinica sama sprovodila svoju mobilizaciju. Mobilizacijske elaborate jedinica koje su se formirale kao nove vodile su mirnodopske jedinice samo u slučaju ako su one davale mirnodopsko jezgro za te nove jedinice. U ostalim slučajevima rukovođci mobilizacijskog elabo-

rata bile su *landverske* komande (štabovi koji su postojali u mirno doba za vezbanje vojnih obveznika starijih godišta), vojnoteritorijalni organi; pojedine ustanove, i t.s.l.

U ratnom vazduhoplovstvu su mobilizacijske pripreme vršile komande vazduhoplovnih zona koje su komandama *korpusnih* oblasti dostavljale svoja trebovanja u ljudstvu, a znatnim delom i u materijalu. U sporazumu sa njima one su određivale i mobilizacijska mesta vazduhoplovnih jedinica, prijavljivale transporte, i t.s.l.

Za ratnu mornaricu ove poslove su vršile komande pomorskih baza, pod rukovodstvom pomoćnika komandanata pomorskih zona Baltičkog i Severnog Mora.

U okviru tajne mobilizacije, pozive vojnim obveznicima i davaocima stoke i materijalnih sredstava dostavljali su vojnoteritorijalni organi. Kod jedinica koje su vršile ubrzanu mobilizaciju, pozive obveznicima, t.zv. marševskih rezervi, dostavljale su neposredno dotične trupne jedinice.

Kao osnova za mobilizaciju ljudstva služile su ratne lične formacije koje su postojale za svaku jedinicu. Za ratne jedinice su po pravilu obezbeđivana izvesna mirnodopska jezgra, a dopunu do ratnog formacijskog stanja pretstavljali su vojni obveznici. Pošto, međutim, nije postojalo dovoljno mirnodopskog ljudstva, a i da bi se izbegli suvišni pokreti, kod izvesnih ratnih jedinica koje su se formirale iznova, kao jezgro su služili vojni obveznici koji su vojni rok otslužili najviše pre pet godina.

Materijalna mobilizacija vojske obuhvatala je: stoku sa vozilima i opremom; motorna vozila sa pogonskim materijalom; naoružanje, municiju i pribor; odeću i ostalu opremu vojnika; smeštajne objekte, hranu i novac. Sva ova sredstva ili su bila pripremljena u skladištima, ili su oduzimana od naroda uz uvećanu naknadu. Kao osnova za mobilizaciju služile su ratne *materijalne* formacije, dok se stoka vodila po ratnim *ličnim* formacijama.

Pošto je kopnenu vojsku u toku nekoliko mobilizacijskih dana trebalo ojačati sa oko 400.000 popisnih konja i oko 200.000 kola i motornih vozila, a da bi se što više smanjila prevoženja, to su mobilizacijska mesta, a u vezi s tim i skladišta, što je moguće više decentralizovana i približavana izvorima popune. O tome se vodilo računa naročito kod onih jedinica koje su

imale da prime veći broj konja, čije je mobilizacijsko transportovanje najkompliciranije. Uprkos tome, bilo je potrebno na hiljade železničkih vozova za izvršenje mobilizacijskog prevoženja.

Osnovni propis koji je sadržavao principijelne postavke za izvršenje mobilizacije bio je *Mobilizacijski plan kopnene vojske*. Taj propis je svake godine dopunjavao konkretnim detaljima — *godišnjim mobilizacijskim naredjenjem* sa posebnim prilozima koji su obuhvatali: pregled ratnih jedinica; ratni organizacijski sastav vojske; organizaciju komande kopnene vojske; pregled vremena trajanja (završetka) mobilizacije po jedinicama; prethodne mobilizacijske mere; mere za ubrzanje mobilizacije i marševske gotovosti određenih jedinica; mere za upotrebu jedinica obavezne službe rada; ratne lične i materijalne formacije; smernice za organizaciju veza; upravne odredbe.

U oblasti mobilizacije privrede rad je otpočeo još pod uslovima Versajskog ugovora o miru koji je takvu delatnost za branjivao. Tako je pod rukovodstvom Tehničke uprave kopnene vojske osnovan *Vojnoprivredni savet*, maskiran nazivom *Statističko društvo*, čija se glavna komisija nalazila u Berlinu, a njeni regionalni komesari u sedištima komandi korpusnih oblasti. Članovi Vojnoprivrednog saveta bili su predstavnici privrede. Svako oblasnoj korpusnoj komandi pridat je oficir za privredna pitanja koji je saradivao sa regionalnim komesarom Vojnoprivrednog saveta. Ovi su organi omogućili Nemačkoj da 1933 godine u punoj meri pristupi ostvarenju plana naoružanja. U to doba je u Ministarstvu rata stvoren poseban organ za vojnu privredu pod nazivom *Štab vojne privrede*. Zadatak ovog Štaba je bio da rukovodi vojnom privre-

dom, da održava vezu sa Ministarstvom privrede i služi kao savetodavni organ ministra rata — po svim pitanjima ratne privrede koja su bila od značaja za ocenu strategijske situacije, naprimer: procena sopstvenog i neprijateljskog ratnog potencijala; privredna saradnja sa neutralnim i savezničkim zemljama; materijalna pomoć prijateljskih zemalja; privredna eksploatacija okupiranih zemalja u ratu i t. sl. Ovaj je organ davao i osnove za vođenje rata sa privredne tačke gledišta (privredni rat); zauzimanje neprijateljskih oblasti važnih sa privrednog gledišta, razaranje važnih neprijateljskih centara, dejstvo na pomorske komunikacije i t. sl.

Uticao je Štab vojne privrede na vazduhoplovnu industriju bio je, međutim, veoma ograničen, jer se ona nalazila pod rukovodstvom Geringa koji je bio generalni opunomoćenik za četvorogodišnji plan, te je mogao da sa tog mesta izrazito favorizuje izgradnju ratnog vazduhoplovstva — na štetu ostala dva vida oružane sile.

Štab vojne privrede bio je vrhovni organ za rukovođenje preduzećima za proizvodnju potreba oružanih snaga, dok je ostalom privredom rukovodio opunomoćenik za ratnu privredu. Pošto je praksa pokazala da ovo dvojstvo predstavlja nesrećno rešenje, to je u drugoj polovini rata rukovođenje celokupnom privredom objedinjeno u rukama ministra naoružanja i ratne privrede (Šper).

Sve većim angažovanjem privrede za proizvodnju ratnog materijala nastala je i potreba da se u komandama korpusnih oblasti obrazuju korpusne inspekcije ratne privrede, a kod inspekcija vojnih područja formirani su 1936 posebni otseci za ratnu privredu.

Ve. K.

General Paolo Supino: TEHNIČKI RAZVOJ I TOTALNA STRATEGIJA¹⁾

Savremena tehnička evolucija ima sveobuhvatni karakter, tako da se ona, sasvim prirodno, odražava i na vojne institucije i oblike ratovanja. U ratovima većih razmera, pogotovu svetskih, dolazi do angažovanja najvećih privrednih i industrijskih izvora i kompleksa, uz džinovsko na-

prezanje koje se ne može ni uporediti sa onim iz doba mira. Pored svoje destruktivne strane, ratovi neosporno zahtevaju inventivni i realizatorski rad, koji proizilazi iz ulaganja ogromnih sredstava za naučno istraživanje i eksperimenata koji su u vezi sa njim. Praktični rezultati tog rada ogledaju se u prednosti oružanih snaga jedne zemlje nad sličnim iz ranijih epoha. Period od deset godina mira ili jedne godine rata dovoljan je da obeleži

¹⁾ Gen. di C. A. Paolo Supino: *Progresso tecnico e strategia totale*, *Rivista Militare*, decembar 1955.

kapitalan napredak u efikasnosti i raznovrsnosti naoružanja i veštini njegove upotrebe.

U prilog gornjeg razmatranja autor upoređuje slučaj Francuske 1940 sa njenim pobeđama iz Prvog svetskog rata i napominje da uprkos »nepromenljivosti« osnovnih načela taktike i strategije, kao i ostalih okolnosti, uspeh i pobjeda se uglavnom postižu boljim naoružanjem i veštinom njegove upotrebe. Nije lako u datom trenutku odrediti stepen koji je postigla opšta, naročito vojna tehnika i sagledati perspektivu njenog daljeg razvoja. Sve je ovo tesno povezano sa problemima rukovođenja, koordinacije i predviđanja mogućnosti iskorišćenja tehničkih dostignuća, kao i sa njihovom najboljom evidencijom — bez koje bi i najbolji rezultati mogli ostati zanemareni i zaboravljeni.

Na pitanje u čemu je karakteristika vojne tehnike nije lako odgovoriti. To se vidi iz samog sadržaja pojma *ratni potencijal* jedne države ili koalicije, kao »pokazatelja sposobnosti za organizaciju i vođenje velikih ratnih operacija, a još više za ostvarivanje efikasnih vojnih uređaja«. Uz sve pomenute napore, treba, naravno, dodati moralni faktor (to jest čvrstinu duha i nepokolebljivu volju za pobeđom) i specijalizaciju, koja se u sve većoj meri ističe na svim poljima nauke, tehnike i njihovog praktičnog ostvarenja. U okviru tog problema težište se nalazi u usklađivanju civilnih i vojne delatnosti, koje stalno nameće bezbroj veoma složenih pitanja. U celokupnom tom kompleksu najvažnije je prethodno oceniti uticaj koji na strategiju ispoljavaju tehnički faktori. Ovo je utoliko teže što to nisu dovoljno proste računice i procene, već je u pitanju i *intuitivna* problematika koja se ne može jasno odrediti i materijalizovati. Pokušaj da se da sumarna sinteza savremenog tehničkog razvoja može izgledati pretenciozan, ali je to neizbežno — ako se želi analizirati njegov odraz na vojne institucije, ili još uže, na ono što bi se nazivalo savremenim strategiskim koncepcijama. Složenost ovog zadatka povećava se samim tim što se sve to ne može posmatrati izdvojeno od »socijalnih odjeka savremene civilizacije« i njihovog filozofskog tumačenja. No, ceo taj problem dobiće realnije obeležje ako se uzmu u obzir i jasno odrede izvesni istaknuti vidovi savremenog tehničkog

razvoja — u okviru porasta vlasti čoveka nad prirodnim silama, koji se jasno odražava u pronalaženju bezbroja novih mašina; među ovim poslednjim priličan deo spada u sredstva za uništavanje, sa svima njihovim pobočnim komponentama, blagodareći nuklearnoj energiji, koja se nalazi u začetku razvoja.

Ovaj nagli porast primene mašina odrazio se naročito kod kopnene vojske, pošto su ratna mornarica i vazduhoplovstvo i ranije imali karakter tehničkih vidova oružanih snaga. Otkako je uvedena opšta vojna obaveza, armije su ubrzo postale veoma velike, ali se milionite armije ne bi mogle ni zamisliti bez motornih vozila, niti bi se njima moglo komandovati bez modernih električnih, a zatim i elektronskih sredstava veze. Dovoljno je samo pomenuti značaj transportnih sredstava i komunikacija, kao i problem snabdevanja i njegovu zavisnost od ekstraktivne i produktivne industrije najvećih razmera. S druge strane, u poslednje vreme se pojavljuju tendencije ka vojskama što manje veličine — kao posledica težnje za krajnjom mehanizacijom.

Najzad, porast stanovništva i industrijski razvoj imaju svoj naročiti odraz na stvaranje velikih aglomeracija i umnožavanje velikih industriskih oblasti. Ovo često dovodi do koncentracije objekata velike vrednosti na relativno ograničenim teritorijama, što stvara vitalne čvorove najveće strategiske osetljivosti.

»Nauka u službi rata« ne predstavlja više nikakvu frazu, već stvarnu činjenicu, dok aforizam »tehnika u službi rata« ima već veoma dugu tradiciju. Bez savremenih tehničkih sredstava, u najširem smislu, rat bi se još i danas vodio sa vojnicima peške i na konju. Međutim, ova sredstva su ratovanje »uzdigla« na interkontinentalni, a mašta ga gura i ka »planetarnom« stepenu. Što se tiče ovog poslednjeg, s obzirom na činjenicu da je 71% površine globusa pokriveno morima i okeanima, vođenje takvog rata uslovljeno je postojanjem odgovarajućih pomorskih snaga i baza — na svima sektorima na kojima se mogu predvideti operacije. Pomorske snage, pak, ne mogu uspešno operisati bez podrške odgovarajućih vazduhoplovnih snaga sa svima njihovim uređajima i bazama, što sve zajedno zahteva i jaku trgovačku i avio-transportnu flotu.

Tehnička sredstva pokazuju naročiti uticaj na vođenje *strategiske ofanzive*:

jaka i maksimalna mehanizacija, aviodesantne trupe i odgovarajuće vazduhoplovstvo. Ovakve snage i sredstva, angažovani u takvoj ofanzivi, izvodile bi iznenadne i duboke kopnene prodore sa odgovarajućom aviopodrškom, ili aviokopnene prodore sa vazdušnodesantnim formacijama koje operišu samostalno ili u sadejstvu sa mehanizovanim snagama koje dejstvuju na podudarajućim pravcima. Da bi navedene formacije bile na visini svoga zadatka, one moraju dostići značajnu ukupnu jačinu, kako u apsolutnom, tako i u relativnom smislu.

Organizacija, priprema i obuka ovakve vrste nameće ogromne probleme ekonomskog i industriskog karaktera. Pored toga, u pogledu proizvodnje i održavanja materijala, to je dugotrajan proces.

Kada postoji nedostatak potrebnih snaga i sredstava za vođenje strategiske ofanzive, bilo u celini, bilo u njihovom značajnijem delu, onda, prirodno, treba preći na *strategisku defanzivu*, koja nikako ne isključuje primenu *taktičke ofanzive*. Međutim, tehnički faktor se ne sme potcenjivati ni kod taktičke ofanzive ni kod defanzive, pošto i tu — ako se umešno rukovodi i komanduje — dolazi do punog izražaja bolje naoružanje. Prema tome, tehnička sredstva su od presudne važnosti prilikom određivanja vida ratovanja, pa čak i vida operacija — da bi se one mogle planirati i voditi sa znatnom verovatnoćom za uspeh. Konačan uspeh taktičkih dejstava zavisi od efikasnosti naoružanja isto tako kao i od pravnog izbora pravaca dejstva, određivanja sredstava, vremena i mesta itd. Sve ovo povećava značaj obuke ljudstva i njegovog snabdevanja savremenim tehničkim sredstvima (naoružanje i motor) koja ispoljavaju ogroman uticaj na borbena dejstva, jer »kada su rezervoari prazni motori stoje«.

Pisac smatra da će umne sposobnosti i srčanost, a naročito hrabrost i preziranje opasnosti, takođe igrati veliku ulogu i u ratu koji bi se vodio na tako visokom tehničkom nivou, ali to ne umanjuje značaj mašina, što se može jasno shvatiti samom pretpostavkom da one treba da odluče — ako su ostali faktori približno iste vrednosti.

Pisac se zatim osvrće na šire polje onih delatnosti koje nisu čisto vojne »ali su u posrednoj vezi sa vojnom i ratnom problematikom i napominje da je perspektivni nagli razvoj nauke i tehnike do-

veo do preterane koncepcije t. zv. *naučnog rata*, kao zamena rata klasičnog oblika. On smatra da ne postoje realne činjenice koje bi opravdavale prognozu ovakve zamene i da će se naučni rat verovatno pridružiti *klasičnom*, sa ciljem novih potsticaja i usavršavanja primene već poznatih sredstava. U potvrdu svoga shvatanja, nasuprot onom Fulerovom koji se zalaže za prvu tezu, pisac napominje da bi se tu postavilo pitanje ko će voditi računa o bezbednosti naučnika i njihovih laboratorija, jer bi oni — u sklopu naučnog rata — predstavljali najvažnije objekte protivničkog dejstva. Pored toga, uvek bi bila potrebna neka snaga koja bi u zonama opustošenim dejstvom naučnog rata likvidirala preživjele koji bi još pokazivali volju za otporom. Prema tome, naučni rat, sam po sebi, nikako ne može biti rešavajući. On se može zamisliti samo kao dopuna klasičnom, čime se nikako ne umanjuje doprinos nauke za savremeni rat.

Pisac zatim postavlja pitanje da li bi »revolucionarniji« rezultat dalje tehničke evolucije bio robot-borac, ili robot-radnik, opredeljujući se za ovog drugog, »ne samo kao afirmacije tehnokratije, već više kao znaka kraja jedne evolucije čija je osnovna pobuda bila ogromno povećavanje mogućnosti proizvodnje, a s druge strane, definitivno smanjivanje vrednosti ljudskog rada«. Ceo taj proces, u viziji pisca, doveo bi do toga da bi slučaj izgubljenog rata jedne polovine čovečanstva protiv druge — sterilnog pobednika na opustošenim teritorijama, bio smatran kao događaj drugostepene važnosti, ako se uporedi sa »najbolnijim porazom koji bi pretrpelo čovečanstvo ako bi došlo do toga da se rad zameni delatnošću malobrojnih umova radi kontrole mnogobrojnih robota«.

Pisac naročito ističe ulogu velikih transportnih mreža, koje čine kostur operativnih planova, ali čiji su doprinosi još bitniji za proizvodnju neophodnih produkata za tekući život i rad. Aktivnost teške industrije, neophodan preduslov za jako naoružanje, nalaže raspolaganje t. zv. strategiskim sirovinama i drugim izvorima, među kojima su energetske takođe veoma važni. Energija za savremene ratne arsenale (sa svima njihovim srodnim komponentama, uključujući i nuklearne), iznosi milione kilovata i potreba za njom stalno raste. A šta da se kaže o perspektivama iskorišćenja nuklearne energije,

koja će nesumnjivo imati intenzivan odraz na opšte raspolaganje energijom, kako za mirnodopsku, tako i ratnu proizvodnju. Ovde se opet tesno uključuje večiti problem transporta, koji treba da obezbedi raspodelu energije na velikim udaljenjima i njeno stalno održavanje, kao i rastresitiju lokaciju industrijskih postrojenja i njihovih korisnika, kao suprotnost ranijoj koncentraciji.

Savremena tehnika je realizovala niz oruđa koja su izazvala i još uvek izazivaju duboke promene u dotacijama, kao i mnoge izmene u metodama taktičko-operativnih postupaka. Pritom se ponavlja većito isti proces da se sa pripremanjem i razvojem novog naoružanja istovremeno razvijaju i sredstva odbrane protiv tog oružja. Tu postoji približna i trajna ravnoteža između jednih i drugih sredstava (onih za uništavanje i onih za održavanje), koja u krajnjoj analizi pretstavlja najveću garanciju za opstanak čovečanstva. Pri ovom razmatranju nije opravdana ni apsolutno pesimistička vizija, ni preterani optimizam, ali »ljudska civilizacija, besumnje evolutivna u okviru materijalnih činjenica, svakako nije ne-evolutivna ni u sklopu onih duhovnih i moralnih.

...Možemo se pouzdati u stvaran progres civilizacije, koji ćemo utoliko lakše realizovati ukoliko se bolje upoznamo sa »okolnostima koje na njega deluju...«

U vojnom domenu teškoće stalno rastu, pošto su savremena priprema i vođenje rata skopčani sa velikim brojem problema koji nisu vojni u užem smislu reči i koji se ne mogu obuhvatiti u apsolutnim i jasno određenim granicama. U strategiskim okvirima, oružane snage su znatno povećale svoju efikasnost, ali je u istoj, pa i u većoj srazmeri, poraslo i njihovo breme u pogledu pripreme, obuke i upotrebe. U ovom spregu okolnosti moraju postojati izvesne granice, preko kojih bi dalje povećanje napora bilo lišeno svakog realnog smisla. No, u svakom slučaju, strategija je izgubila jedan deo vlastitog tipično vojnog značaja i sukobila se sa nizom problema iz oblasti privrede, industrije, tehnologije, psihologije i mnogo drugih. U vezi sa tim, neophodne su veoma jasne i precizne pravilske odredbe za sve organizacijske mere za pripremu i izvođenje ratnih operacija, a pre toga i za samo ustrojstvo oružanih snaga i civilnu pripremu za odbranu.

Jednom rečju, »nevojni faktori«, imaju sve veći uticaj na ratna zbivanja, koja pretstavljaju sve veći teret za sudbinu zainteresovanih naroda, pošto su se proširila na sektore koji su nekada bili »imuni« prema ratnim dejstvima. Iz svega toga stvoren je pojam »totalnog« ili *sveobuhvatnog rata*, čija je sadržina dobro poznata.

Na svim poljima aktivnosti jedne zemlje danas se stvaraju rentabilni objekti za neprijatelja, čije tučenje izaziva direktne reperkusije na ratne napore i same operacije, ili bar posredne promene u ratnom potencijalu. Klasični i tradicionalni objekti — u sveobuhvatnom ratu — bivaju deklasirani i postaju samo sporedni. Cilj ratujućih strana je da jedna drugoj nanese najefikasnije udare, a među njima mogu biti i takvi koji, iako upereni na objekte udaljene od ratnih poprišta u užem smislu, ipak imaju odlučujući značaj. Pisac na kraju ističe da su sve ove činjenice dovele do korenitih promena u nadležnosti i odgovornosti vojnih i državnih rukovodilaca.

Što se tiče samih udara, oni početni će biti veoma teški, ali ne moraju biti istovremeno i odlučujući. Od toga će zavisiti dužina trajanja rata, sa svima njegovim naporima i strahotama, koja se, i pored strmoglavog razvoja tehnike, ne može unapred predvideti. U celom ovom kompleksu ratne problematike »unutrašnji problemi su od istog značaja kao i oni vojni, pošto sa ovima pretstavljaju nerazlučivu celinu«.

Završavajući svoj članak razmatranjem važnosti jedinstva politike i strategije, to jest najtešnje saradnje državnika i vojnika u oblasti ratovodstva, pisac kaže:

»Najvažnija pouka koja se može izvući iz ove analize uticaja koji tehnički razvoj ispljava na ratna zbivanja jeste da je u totalnom ratu i strategija totalna.«

Članak sadrži interesantna razmatranja čitavog kompleksa pitanja, čija sinteza pretstavlja neku vrstu sprege tehnike i strategije u savremenom ratovodstvu. U njemu se oseća određeni pogled na svet, koji, iako ponegde ne može obići i negirati postojeće činjenice i fenomene u oblasti društvenog razvitka, ipak ima izrazito

idealistički karakter. Ovo se naročito oseća kod pasusa koji tretiraju »borbu čoveka s tehnikom« i fantastičnu viziju tehnokratije budućnosti — do pesimističke

slike »najbolnijeg poraza za čovečanstvo«, odnosa »robot-a-borca« prema »robotu-radniku«, itd.

Sr. K.

Dr F. C. Bruks i pukovnik L. V. Merijem: GRUPA ZA BORBENA ISTRAŽIVANJA VEĆ DANAS PLANIRA ARMIJU BUDUĆNOSTI¹⁾

Među zidinama starih utvrđenja fora Monro u Virdžiniji, vojni stručnjaci i civilni naučnici, objedinjeni u Grupu za borbena istraživanja (*Combat Organizations Research Group — CORG*) proučavaju razne verleme i pitanja sa kojima će se vojska verovatno susresti pri eventualnom sukobu sa neprijateljem, koji može imati — iako ih možda još neće upotrebiti — čitav arsenal najmodernijih nuklearnih oruđa. Osnovna pitanja sa kojima se ova grupa bavi jesu: na kakav će se način voditi budući rat na kopnu, kakav se efekat dejstva može očekivati od novih oruđa (nuklearnih, termonuklearnih, hemiskih, bakterioloških, radioloških), kako treba da bude organizovana armija da bi se mogla uspešno upotrebiti na svim ratištima, koji je najefikasniji način rukovođenja itd.

Jasno je da je iz ovih pitanja odbačeno često ponavljano mišljenje da će se budući ratovi voditi oruđima, taktikom i tehnikom iz prošlih ratova. No, to ne znači da je odbačena i mogućnost da ubuduće ne može doći do nove Koreje. Grupa za borbena istraživanja poklanja pažnju kako taktici prošlosti i sadašnjosti, tako i budućnosti, proučavajući sva poboljšanja u tom smislu.

S obzirom na to da Grupa za borbena istraživanja zalazi u sve delove intelektualnog života, u njoj su objedinjeni matematičari, fizičari, istoričari, psiholozi i svi ostali koji na neki način mogu da pomognu savremenom ratniku. Sa njima zajednički rade oficiri najrazličitijih iskustava, koji dobro poznaju organizaciju vojske, borbene principe i način izvođenja borbenih dejstava. Danas Grupa za borbena istraživanja radi na ponovnoj primeni dva stara vojna istraživačko-tehnička postupka, tj. na izvođenju ratnih igara i opitnih vežbi na zemljištu.

Ratne igre. Uviđajući značaj ratnih igara, Grupa za borbena istraživanja naročito je razvila dvostrane ratne igre na karti, sa kontrolisanim priticanjem obaveštajnih podataka, koje se karakterišu velikom dinamičnošću. Evo jednog karakterističnog primera takvih ratnih igara.

Cilj ratne igre je da se proverí nova taktička koncepcija forsiranja reke pomoću grupa jurišnih helikoptera. Rukovodilac ratne igre bira podesan rejon na karti i određuje za svaku stranu sastav i jačinu snaga koje će se upotrebiti.

U datoj situaciji obe strane imaju nuklearna oružja. Juriš preko reke koju brane jedinice »crvenih«, izvršiće jedan armijski korpus »plavih«. Posle mnogostrukih udara nuklearnim oružjem po dubini odbrane »crvenih«, helikopteri »plavih« iskraće jurišne jedinice da bi ove zauzele i držale neprijateljske obale dok ostale njihove snage, pod zaštitom dima, ne podignu mostove. Posle toga će oklopne i pešadijske jedinice »plavih« preći reku, koristeći mostove, i pristupiti eksploataciji juriša.

Sve je ovo poznato obema stranama. Svaka strana raspoređuje snage i sredstva na najbolji način i priprema planove za izvođenje borbenih dejstava. Pošto rukovodstvo ratne igre dobije zapovest i radne karte igrajućih strana i pošto obaveštajna grupa saopšti svakoj strani odgovarajuće podatke o protivničkoj strani, otpočinje ratna igra. Tokom njenog razvoja razrađuje se svaki, pa i najsitniji detalj, kao i u stvarnoj borbi. Ovo je momenat kada grupa analitičara otpočinje sa radom. Civilni naučnici proračunavaju pomoću elektronskih računara gubitke u ljudstvu i opremi.

Razvojem borbi, združena operativna grupa, sastavljena od civilnih i vojnih lica, presuđuje o ishodu pojedinih sudara. Za svaku fazu razvoja borbenih dejstava beleže se potrebni podaci radi daljnjeg korišćenja pri analizi ratne igre. Kada ova bude izvedena, može se, mada ne mora.

¹⁾ CORG Plans Tomorrow's Army Today, by dr F. C. Brooks and Colonel L. W. Merriam, *Army*, februar 1956.

jasno dati odgovor o vrednosti nove taktičke koncepcije. Ako je potrebno, ratna igra se ponavlja sve dok se ne dođe do najboljeg toka borbenih dejstava ili dok nedostaci u koncepciji ne budu savladani.

Bitna karakteristika ratnih igara koje izvodi Grupa za borbena istraživanja ogleda se u objektivnoj proceni situacija koje se stvaraju tokom ratne igre, u ocenjivanju (sa »matematičkom« tačnošću) ishoda sudara jedinica, rezultata izvođenja i uspeha izvršenih manevara pojedinih jedinica i u naučnoj analizi dobijenih podataka.

Opitne vežbe na zemljištu. Naučno rukovođenje opitnim vežbama na zemljištu spada u delokrug rada posebnog organa Grupe za borbena istraživanja, čiji je zadatak da dobije osnovne borbene podatke koji su potrebni za pravilno ocenjivanje predloženih novih taktičkih postupaka i izmena u pogledu formacije i opreme.

Opitne vežbe na zemljištu planiraju posebne grupe koje poznaju specifičnost naučnog eksperimentalnog rada i suštinu izvođenja borbenih dejstava. Ta se dejstva izvode pod rukovodstvom oficira koji je učestvovao u planiranju opitne vežbe i zbog toga je potpuno upoznat sa njenim tehničkim i borbenim aspektima. Civilni i vojni članovi grupe za opitne vežbe pomažu u prikupljanju podataka i rukovođenju borbenim dejstvima. Kad se završi opitna vežba, pristupa se naučnom analiziranju dobijenih podataka, posle čega se dolazi do novih taktičkih postupaka, novih formacija i opreme, kao i do iskustava za realnije i sadržajnije izvođenje vežbi i manevara.

Jedna od opitnih vežbi na zemljištu, koju izvodi Grupa za borbena istraživanja, sastoji se u tačnom određivanju položaja nekog vatrenog oruđa. Ona se, uglavnom, bavi sa dva osnovna pitanja: kolika je verovatnoća da posada jednog tenka pronađe (tačno odredi) vatreni položaj zaklonjenog protivtenkovskog oruđa i koliko joj je vremena potrebno da ga pronađe?

Cilj je jedne opitne vežbe bio da se prouči uticaj dometa, uglova cilja, broja

ispaljenih zrna i modela oruđa na otkrivanje vatrene položaja jednog protivtenkovskog oruđa. Na ovoj je vežbi postavljeno 5 tenkova na različite položaje sa uglom osmatranja i 8 protivtenkovskih oruđa na različita udaljenja (domete) i pod različitim uglovima u odnosu na tenkove. Protivtenkovska su oruđa postavljena na dobre vatrene položaje i vrlo dobro maskirana.

Kada je svako protivtenkovsko oruđe, prema unapred određenoj komandi, ispalilo određeni broj zrna, tenkovske su posade nastojale da pronađu njihove položaje i otvore imitirajuću vatru na njih. U međuvremenu su analitičari obeležili vreme kada su protivtenkovska oruđa priput otvorila vatru; vreme koje je bilo potrebno komandirima tenkova da pronađu ciljeve i izdaju komande za otvaranje vatre; tačnost određivanja mesta cilja prema elementima na topovima tenkova za otvaranje imitirajuće vatre. Najzad, pošto je gađanje završeno, posebno obučena lica saslušala su i mišljenje članova tenkovskih posada.

Na ovim se opitnim vežbama dobijaju odgovori i na neka druga pitanja, kao što su: osetljivost pojedinih oruđa, dometi na kojima su tenkovi pri izvršenju napada u prednosti za vođenje borbe i podaci za otkrivanje ciljeva koje treba upotrebiti u sledećim ratnim igrama.

I civilno i vojno osoblje u okviru Grupe za borbena istraživanja međusobno ocenjuje sposobnosti i ograničenja obostраниh metoda rada pri rešavanju pojedinih problema da bi se tako kombinovali najbolji metodi obeju grupa. Ovo zahteva usku i svakodnevnu saradnju među vojnim i civilnim osobljem.

U zaključku članka pisci konstatuju da je Grupa za borbena istraživanja opravdala svoje postojanje, baš zbog toga što će se budući rat možda voditi ne samo klasičnim oruđima, već i nuklearnim, termoneklearnim, hemiskim, biološkim, radiološkim, kao i drugim sredstvima.

Maršal P. Rotmistrov:

ZA STVARALAČKU RAZRADU SOVJETSKE VOJNE NAUKE¹⁾

Komandni kadar sovjetske kopnene vojske, avijacije i mornarice pokazuje velike interesovanje za svaku vrstu literature koja se bavi razradom problema sovjetske vojne nauke. To interesovanje je potpuno razumljivo, pošto se traži odgovor na ona važna i bitna pitanja koja nameće savremeni razvoj vojne nauke, obuke i vaspitanja trupa.

Ako literatura treba da dá odgovor na ta pitanja, ona uglavnom to ne može da učini iz dva razloga: prvo zato što neki autori ponavljaju već davno poznate istine, ne trude se da iznesu svoje mišljenje, da daju novu reč, ili bar originalan uvod i zaključak, već se često služe citatima i, drugo, što mnogi razmatraju probleme vojne nauke bez veze sa savremenim razvitičkom, praktičnom obukom i vaspitanjem, ne uzimajući u obzir promene koje su nastale kako u sovjetskim oružanim snagama tako i kod drugih država. Potpuno je razumljivo što ovakvo prilaženje problemima (od strane nekih vojnih teoretičara) ne može zadovoljiti vojnog čitaoca, već u njemu samo izaziva osećanje dosade pa i razočaranja.

U pogledu nedostataka vojno-izdavačke delatnosti, pisac se zadržava na najaktuelnijim problemima. Kao primer uzima pitanje uloge iznenađenja u savremenom ratu. U brošuri »Faktori koji stalno dejstvuju i rešavaju sudbinu rata«, autor M. Tarančuk iznosi da se iznenađenje u napadu pojavljuje kod agresivnih zemalja i da u njihovim zavojevačkim planovima zauzima jedno od prvih mesta; na iznenađenju u napadu gradili su se planovi fašističke Nemačke i oni su Hitleru donosili uspehe. Iznenaadni napad fašističkih snaga na SSSR doveo je sovjetske snage u nejednak položaj.

Pisac kritikuje Tarančuka što kroz njegova rasuđivanja provejava nedovoljna ocena iznenađenja u napadu i pita se kako Tarančuk gleda na ulogu iznenađenja pri današnjem porastu tehničke opreme armija i postojanju takvih borbenih sredstava kao što su nuklearno i termonukle-

arno oružje. Tarančuk bi mogao dati odgovor na ta pitanja, kaže pisac ovog članka, ako bi smelije i više stvaralački prilazio rasvetljavanju problema. »Sva nesreća se sastoji baš u tome što je drug Tarančuk zanemario savremeno stanje stvari i okupirao se prošlošću«.

Govoreći o sovjetskoj vojnoj nauci — koja sadrži iskustva prošlosti, koja ide ukorak sa životom i donosi zaključke na osnovu marksističko-lenjinističke analize — pisac konstatuje da te probleme, nažalost, zaboravljaju izvesni vojni teoretičari. Osvrćući se na gledanje nekih stranih krugova na pojam iznenaodnog napada, na kome zasnivaju teoriju skraćivanja rata na minimum, koji u primeni »municipalitet«, ili čak »supermunicipalitet« rata, vide postizanje brze pobede, itd., pisac kaže da je iznenađenje u napadu jedne države na drugu primenjivano u vojnoj istoriji i da je u određenim uslovima pokazivalo znatan uticaj na tok rata, pa čak i na njegov ishod. Treba imati u vidu da se ono ni u sadašnjim uslovima ne isključuje, nego, s obzirom na dalji razvoj ratne tehnike, ima još veći značaj. Zato u nekim slučajevima iznenaadni napad, uz primenu nuklearnog i termonuklearnog oružja, može imati odlučnu ulogu u postizanju uspeha, ne samo u početnoj fazi, već i u toku celog trajanja rata. Zavojevač može da postigne značajan uspeh iznenaodnim napadom, naročito na državu koja ne može da pruži potreban otpor. A pošto je uloga iznenaodnog napada u savremenom ratu porasla, to je nepovoljna ocena faktora iznenađenja neprihvatljiva, pogotovo pri razradi problema sovjetske vojne nauke. U vezi s tim, pisac kritikuje i V. Petrova što u svom članku »Faktori koji neprekidno dejstvuju i rešavaju sudbinu rata«, skoro ništa nije rekao o iznenađenju u napadu. S obzirom da Partija i Vlada zahtevaju od pripadnika Sovjetske armije da budu u stalnoj borbenoj gotovosti, vojni kadar mora ozbiljno i ubedljivo da razjašnjava rastuću ulogu iznenađenja u napadu i da na taj način povećava borbenu gotovost cele Armije.

Treba naglasiti da iznenaadni napad pruža agresoru uspeh do izvesnog stepena, ali ne donosi konačne rezultate, tj. pobe-

¹⁾ Маршал бронетанковых войск П. Ротмистров: За творческую разработку Вопросы советской Военной науки, **Красная Звезда**, 24 март 1955.

du nad ozbiljnim i jakim neprijateljem. Iznenađni napad fašističke Nemačke na SSSR doneo je Nemačkoj uspeh u početnom periodu rata i doveo SSSR u opasan i težak položaj, ali joj ipak nije obezbedio, niti je mogao obezbediti pobedu, blagodareći društvenom sistemu, jakoj i organizovanoj ekonomici SSSR-a, itd.

M. Tarančuk i V. Petrov su u svojim radovima posvetili veliku pažnju pitanju faktora koji stalno dejstvuju. Međutim, kod njih se može zaključiti da ove faktore tretira samo sovjetska vojna nauka, a ne i buržoaske, i da se stoga socijalističkim uređenjem obezbeđuje trajno preimućstvo i u eventualnom budućem ratu. Sa ovim se svakako ne možemo saglasiti, kaže pisac, jer takvo rasuđivanje može samo oslabiti bezbednost i otupiti budnost vojnih kadrova. Ne treba sumnjati u to da u uslovima socijalističkog sistema i moćnog razvika socijalističke privrede postoje sve mogućnosti za postizanje preimućstva u pogledu faktora koji stalno dejstvuju. Sam, pak, pojam tih faktora nije nova stvar. Svi su vojskovođi i ranije tretirali problem stabilnosti pozadine, broja i kvaliteta divizija, naoružanja i organizatorske sposobnosti komandnog kadra, itd., te nije tačno da to nisu činili i buržoaski vojskovođi. Druga je stvar što u sferi dubokih poroka buržoaskog društva oni ne mogu da obezbede preimućstvo nad svim tim faktorima i da ih naučno obrade. Mi moramo računati s tim da i druge države ulažu napore da učvrste pozadinu i obezbede preimućstvo u pogledu broja i kvaliteta naoružanja, da podignu moral svoje armije i organizatorske sposobnosti komandnog sastava.

M. Tarančuk pravilno otkriva suštinu buržoaske vojne nauke koja služi ciljevima i zadacima kapitalista, ali je netačna njegova tvrdnja da, u pogledu faktora koji stalno dejstvuju, postoji jasno izražena suštinska razlika između sovjetske i buržoaske vojne nauke. Istina je da je sovjetska vojna nauka, na osnovu istorijskih iskustava, obogatila pojam tih faktora i naučno ih uobličila, dok im buržoaska nauka ne poriče značaj. Ona proučava ekonomska, politička i vojna pitanja sa tačke gledišta svoje klase. Iako takvo gledište bazira na idealističkom pogledu na svet, te zbog toga ne može dati naučno objašnjenje zakona rata, ne može se jednostavno odricati postojanje i razvoj buržoaske nauke. Sovjetski ljudi treba da

poznaju i buržoasku nauku, njeno gledište o načinima primene oružane borbe, o principima organizacije i korišćenja oružanih snaga, itd. Pritom pisac citira Lenjina koji kaže da je »nerazumno, ili čak zločinačko, postupanje one armije koja se ne sprema da ovlada svim vidovima oružja, kao i sredstvima i načinima ratovanja koje ima ili može imati neprijatelj«. Ali to ne treba raditi samo radi proučavanja, iz radoznalosti, nego da bi se znale njene mogućnosti, slabe i jake strane.

Buržoaski vojni naučnici smatraju da jedan od glavnih uzroka poraza hitlerovske Nemačke u prošlom ratu leži »u velikom prostranstvu Rusije«. Takvo tvrđenje je neosnovano, jer je Sovjetski Savez pobedio Nemačku i zato što je od nje bio jači u ekonomskom i vojnom pogledu. Iako se ne može kategorički poricati uloga prostranstva u ratu, ipak su apsurdna tvrđenja nekih »teoretičara« da se uloga velikog prostranstva sastoji u tome što ono omogućuje da se neprijatelj »primami« u dubinu teritorije i zatim napadne. Takvo je tvrđenje tuđe i duhu sovjetske vojne nauke i sovjetskoj ideologiji. Ulogu prostranstva u savremenom ratu svakako treba detaljnije razraditi, jer je poznato da su veliko prostranstvo SSSR, razbacanost naselja, industrijskih centara, itd. doprinedli mnogo sovjetskoj pobedi u prošlom ratu. Kada je Nemačka iznenada napala SSSR i zauzela deo važnih rejona, SSSR je bio u mogućnosti da formira snažnu vojnu ekonomiku, koja se brzo razvijala, i da stvori rezerve sposobne da sruše plan »munjevitog« rata fašističkih snaga i razbiju Nemačku armiju. U savremenim uslovima, u slučaju da eventualni agresor otpočne rat protiv SSSR-a i upotrebi nuklearno i termonuklearno oružje, prostranstvo SSSR-a predstavljaće veliko preimućstvo u odnosu na mnoge države koje imaju malu teritoriju a gusto su naseljene.

U savremenim uslovima, pri povećanju tehničke opreme svih vidova oružanih snaga, pri čemu i sam rat zahteva velika naprezanja moralnih i fizičkih snaga, uloga moralnog faktora dobija poseban značaj. A u uslovima primene nuklearnog oružja, moralni faktor će igrati daleko veću ulogu nego dosada. Zato komandanti i politički radnici moraju uložiti ozbiljne napore u izgradnji visokih moralnih osobina kod vojnika.

Potpukovnik Vilijem Haris: ODLUKA¹⁾

Donošenje odluka je ono čime se komandant razlikuje od drugih. Na stvaranje odluke utiču spoljni faktori, koji ne zavise od volje onoga koji donosi odluku (komandanta) i faktori, koje komandant može da kontroliše, odnosno da utiče na njih.

Da bi komandant mogao donositi pravilne odluke, on mora dobro da poznaje taktiku, da sve stvari razmatra u sklopu celine (a ne odvojeno jedne od drugih) i da primenjuje proces logičkog posmatranja i donošenja zaključaka, koji će ga dovesti do toga da izabere plan koji će ga najkraćim putem dovesti do cilja. Na pitanje: da li taj proces treba da bude detaljno i pismeno obrađen ili samo u vidu brzog razmišljanja, pisac odgovara da će iskusan komandant, sa mnogo prakse, često biti u stanju da prosto u glavi obuhvati sve detalje shvatanja zadataka i procene situacije, tj. da napamet izvrši sva nužna analiziranja, poređenja i ocene i da donese odluku koja će ustvari biti rezultat njegovog razmišljanja. Međutim, kada vreme to dozvoljava, naročito kada se radi o višim štabovima, ovaj će se proces, zbog obilja raznih elemenata, morati da odvija kroz pisane studije i procene pojedinih faktora. Bez obzira na to kakav je komandant ili kakva se forma primenjuje, mora postojati proces razmišljanja i donošenja zaključaka, a prema tome i metodologija tog procesa.

Pisac počinje sa analizom postupka pri shvatanju zadatka, pošto je i to, po američkim pravilima, deo procene situacije, i kaže da je ona zaista od prvostepene važnosti, baš zbog toga što se, pre nego što se pređe na ma šta drugo, mora uvek jasno znati šta se hoće. Da bi se to postiglo, nužno je veoma pažljivo analizirati zadatak koji često može biti isključiv i odnositi se samo na jednu određenu stvar, ali koji isto tako često može biti i uspešan, sa mnogo drugih dopunskih zadataka koji moraju prethodno biti izvršeni da bi se postigao opšti postavljeni cilj. Takvi će slučajevi biti češći kod viših štabova, a ovi će uglavnom izdavati uopštene direktive. Autor smatra da je tada nužno da komandant izvede zaključ-

ke — na bazi svog ličnog poznavanja situacije — o tome koji će sve novi, dopunski zadaci proisteći iz opšte postavljene zadatka. Kao primer on navodi direktivu Udruženih načelnika štabova vrhovnom komandantu savezničkih invazivnih snaga za invaziju Evrope, u junu 1944, koja je glasila:

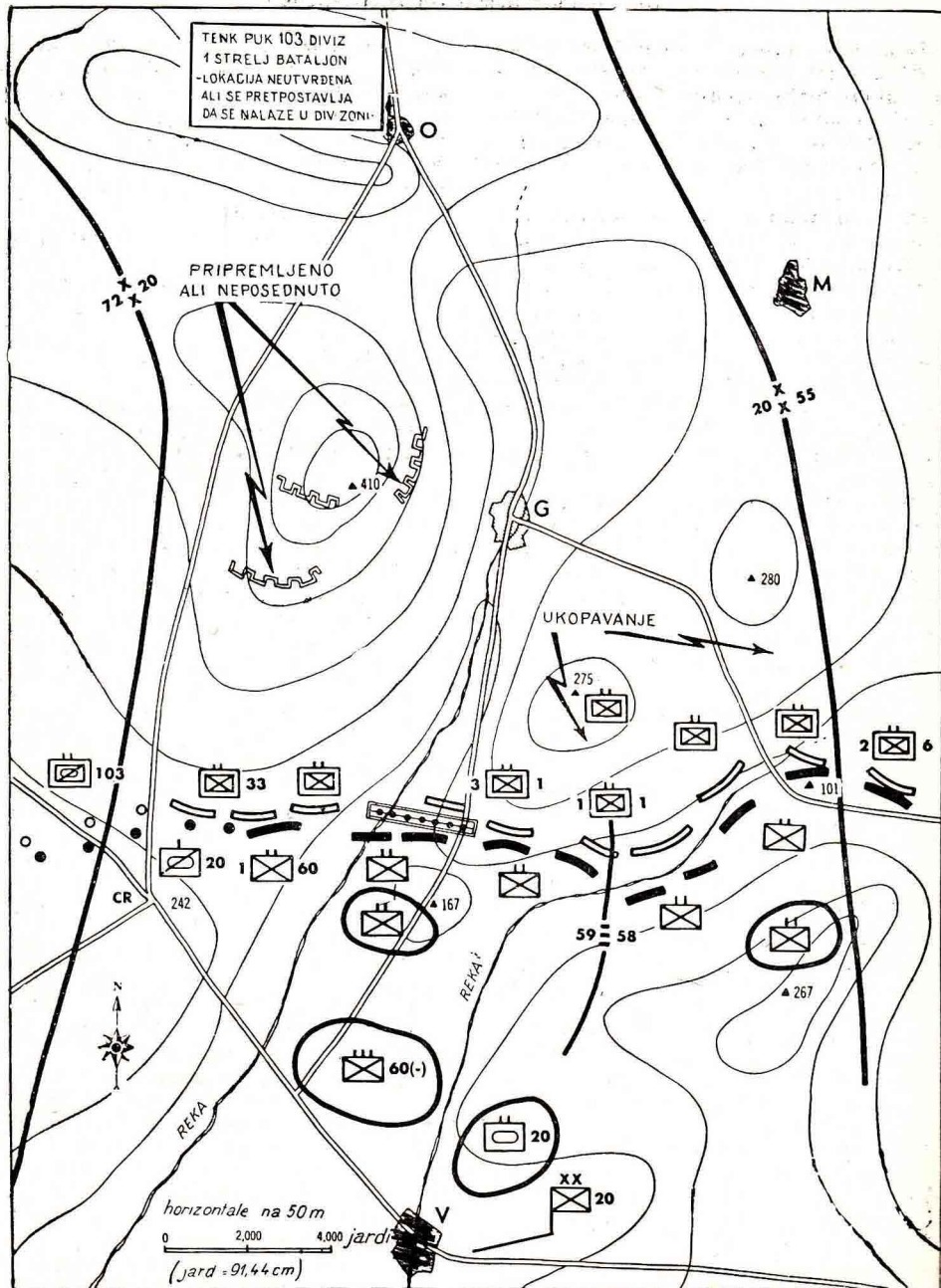
»Preći ćete na Evropski kontinent i u sadejstvu sa ostalim savezničkim nacijama preduzeti operacije sa ciljem da prodrete u Nemačku i uništite njene oružane snage«.

Vraćajući se u oblast taktike autor navodi da se i na primeru jednog divizijskog zadatka može videti kako iz opšteg zadatka proizilazi niz drugih obuhvaćenih u ovom opštem. (Vidi skicu).

Zadatak je 20 pd iz ovog primera: najpre zauzeti »G«, zatim ovladati nadvišavajućim grebenom »O« i, najzad, biti spreman za dalje nastupanje prema severu. Pri ovome komandant mora odlučiti do koje njegova prvobitna procena može dopreti. Pisac smatra da procena situacije mora u ovom slučaju biti ograničena samo na period koji može biti predviđan do detalja, tj. do zauzimanja objekta »G«, a dalje će komandant morati posebno da razmatra tok akcije u svetlu stvaranja pogodnih situacija za izvršenje sledećih navedenih zadataka. Kod zauzimanja objekta »G« osnovno je uočiti da se prethodno može zauzeti k 410, a ako u drugim slučajevima bude nekoliko ovakvih zadataka koji proizilaze iz glavnog, nužno je ustanoviti prioritet izvršavanja tih *podzadataka*, ali ne u smislu njihove važnosti, već u smislu vremenskog redosleda.

Posle definisanja shvatanja zadataka dolazi razmatranje zemljišta, neprijatelja, sopstvenih snaga, meteoroloških uslova, neprijateljskih mogućnosti (ovo autor odvajao od procene neprijatelja, pod kojom podrazumeva samo identifikaciju neprijateljskih jedinica, odnosno kako se to u zapadnim armijama naziva *Ordre de bataille* ili *Order of battle*) i ideje manevra za izvršenje postavljenog zadatka. Činjenice u vezi sa ovim pitanjima biće od trajnog značaja za celo vreme procesa procene situacije, pošto će se ova, prema autoru, nastavljati i u toku akcije — prema promenama koje će nastajati u toku

¹⁾ Lt. Col. William J. Harris, Decision, *Military Review*, april 1956.

dinamike boja. Ovo dinamično shvatanje procene, tj. predviđanje kako će se stvari razvijati u toku dejstva ob strane i kakvu će ulogu pojedini elementi odigrati u toku same akcije ima poseban značaj.

U pogledu specifičnosti, komandant mora proceniti neke osobenosti i slabosti neprijatelja, kao što su otkriveni ili slabobranjeni bokovi manjih neprijateljskih jedinica, nedostatak ljudstva za popunu, zatim važnije prošle i sadašnje akcije (dizanje izvesnih mostova i brana u vazduh, miniranje pred prednjim krajem) i, najzad, on mora proceniti i neprijateljske mogućnosti u pogledu upotrebe nuklearnog oružja, i to u vezi sa verovatnim načinom upotrebe *A oružja*, sa verovatnom jačinom tog oružja i sa sredstvima za izbacivanje, odnosno dovodenje *A projektila* ili bombi na cilj.

Međutim, potpunu procenu zemljišta i neprijatelja komandantu treba da izradi načelnik Obaveštajnog odeljenja, bilo u vidu usmenog referata ili pismenog elaborata. Načelnik Operativnog odeljenja i drugi oficiri štaba²⁾ opet će dati procenu činjenica koje se odnose na sopstvene snage, većim delom usmeno, a kada se ona sastavlja pismeno, onda to treba da bude u skraćenoj formi zbog toga što je većina činjenica komandantu već poznata. Autor zaključuje da je u izvesnim prilikama nužno da se u proceni obuhvati i osetljivost sopstvenih snaga na atomski napad neprijatelja. On daje sledeći predlog kojim bi redom komandant imao da vrši procenu, iako načelno teži da izbegne nametanje nekih propisanih okvira, shvatajući nužnost kompleksnog procenijavanja situacije: 1) shvatanje zadataka, 2) situacija i tok dejstva (razmatranje elemenata koji utiču na mogući tok dejstva, ka-

²⁾ Treba imati u vidu da se komandant jedinica u Američkoj armiji dele na tri štaba — opšti štab (*General staff*); posebni štab (*special staff*) i — lični štab (*personnel staff*).

Opšti štab sačinjavaju 4 oteka ili odeljenja: G-1, G-2, G-3 i G-4 (G-1 personalno — organizaciono — administrativno, G-2 obaveštajno, G-3 operativno-nastavno, a G-4 logističko odeljenje. *Posebni štab* sačinjavaju komandanti rodova i pridatih jedinica, kao i načelnici nekih posebnih ustanova, a *lični štab* — pomoćnici komandanta. — (Prim. D. Š.)

rakteristike zemljišta, neprijatelj, sopstvene snage, neprijateljske mogućnosti, tok dejstva sopstvenih snaga), 3) analiza toka dejstva sopstvenih i neprijateljskih snaga, 4) poređenje mogućih varijanti toka dejstva sopstvenih snaga, 5) odluka.

Autor ističe nužnost predviđanja toka dejstva koji bi komandant morao da pripremi u vidu jednog plana manevra za dati zadatak. Ovaj plan treba da ima elemente slične odluci. Pri stvaranju ideje manevra komandant treba da razmotri opšti zadatak, zemljište, karakteristiku dosadašnjih dejstava, svoju situaciju i onu na strani neprijatelja, tj. ono što spada pod tačkama 1) i 2). Zatim, prema ovom predlogu on treba da oceni koji su zadaci, odnosno ciljevi, od prvorazrednog značaja i, prema tome, da predvidi snage koje će upotrebiti, što ustvari sačinjava njegov plan odnosno *ideju manevra*. No, ovde se pojavljuje opasnost da se pritom prouče i procene samo snage na pravcu glavnog udara, a da se zanemare one na pomoćnim pravcima. Kao praktičan metod za pomenuti plan manevra autor preporučuje da se pri razmišljanju ide ovim redom: *šta* mogu učiniti da bih izvršio zadatak (napad, odbrana, zadržavajuća odbrana); *kada* mogu to učiniti (bez odlaganja, sutra, ujutru, itd.); *gde* mogu to učiniti (na pravcu A, B, C, itd.); *kako* to mogu učiniti (sa borbenim poretkom u liniji, u 2 ili 3 ešelona, itd.); *zašto* to činim (opšti, bliži i sledeći zadatak).

Ako se u komandantovom planu razmatra i mogućnost upotrebe nuklearnog oružja, onda pod rubrikom *kako*, treba razmotriti i uticaj upotrebe »A« bombe na tok predviđenog dejstva.

Koristeći se konkretnom situacijom (*Vidi skicu*), pisac pokazuje kako bi ovaj metod razmišljanja prizemio komandant 20 pešadijske divizije: *ko* — 20 pd; *šta* — napad; *kada* — 11.03 15 jula; *zašto* — uzeti k 410 i objekt »G«.

Pošto je ovo već određeno, ostaje još da komandant odredi varijante za *gde* i *kako*. Ako se pretpostavi da je Obaveštajno odeljenje procenilo da u datom slučaju postoje tri moguća pravca (idući sa zapada na istok): raskrsnica 242 — k. 410; k 167 — k 275 — k 410; tt 101 — k 280 — k. 410, proizilazi da se na pitanje *gde* može odgovoriti na tri načina.

U pogledu pitanja *kako*, autor smatra da se po metodu eliminisanja može za-

ključiti da je nemogućan napad divizije u 3 ešelona, pošto su dva puka već angažovana, a takođe i zbog širine fronta, pa prema tome ostaje joj da napada ili u liniji, ili u dva ešelona (tj. dve mogućnosti); a u kombinaciji sa rešenjem pitanja *gde*, komandant ima 6 mogućnih odgovora na pitanje *gde* i *kako*, tj. da pomoću kombinacija datih mogućnosti predvidi svoj plan manevra. Ovaj proces razmišljanja dovodi komandanta do odluke o toku dejstva. I ovdje je najcelishodnije služiti se *metodom eliminisanja*, tj. uvek svoditi kombinacije na manji broj, odbacivanjem onih koje su očigledno nemoguće, bilo zbog mogućnosti neprijatelja, bilo zbog zemljišta koje u datoj varijanti može biti nepovoljno, bilo zbog nedovoljno ili nezgodno postavljenih sopstvenih snaga, ili drugih razloga. Kako će ovo analiziranje, odnosno eliminisanje, vršiti pojedini komandanti zavisiće od njihovih individualnih sposobnosti, načina gledanja, obrazovanosti, itd. Autor smatra da je tu glavno da se ovo analiziranje vrši po izabranim varijantama, odvajajući ih jednu od druge i vodeći računa o tome da se svaka varijanta razmotri od početka dejstva pa do izvršenja postavljenog zadatka.

Kod ovakvih analiza i pri upotrebi metoda eliminisanja uvek će se jasno izdvajati i uočavati neki od faktora koji u najvećoj meri utiču na stvaranje procene i donošenje odluke, odnosno, na izbor datih varijanti. Pisac ih naziva *presudnim faktorima*. Za vreme ove faze *analize* ne predviđa se *poređenje* izabranih oblika dejstva, ali posle izvršene analize, pri kojoj je moguće i modificiranje pojedinih varijanti, poređenje je moguće zbog toga što su je kroz fazu analize iskristalisali baš oni faktori koji omogućavaju to poređenje.

U situaciji u kojoj je mogućna upotreba nuklearnog oružja komandant će morati da ceni kako će njihova primena (bilo s jedne ili druge strane) uticati na izvršenje zadatka u datom zamišljenom planu manevra.

Posle ove faze analiziranja autor predviđa fazu upoređivanja koja prosto služi za to da bi se izabrala najbolja varijanta. Na nivou divizije, zemljište, neprijateljske mogućnosti i raspored, kao i sopstvene mogućnosti i raspored, biće najčešće oni faktori koji će pomoći da se pri poređenju planova manevra (komandantovih zamisli) dođe do merila koji je plan bolji

ili povoljniji. U razmatranju faktora koji određuju prednost ili nepovoljnost neke od varijanti zamisli, autor ne preporučuje neki određeni redosled. On smatra da jedino treba paziti da se nekom faktoru (naprimer, zemljištu ili dr.) ne prida unapred preveliki značaj, što će se postići ako se pri poređenju varijanti iznošenje uticaja tog faktora bude ponavljalo.

Pisac napominje da navedeni faktori (zemljište, neprijatelj, sopstvene snage i dr.) nisu jedini koje treba uzimati u obzir pri proceni situacije, niti su uvek presudni. U izvesnim slučajevima mogu se pojavljivati i neki drugi, kao materijalno, odnosno *logističko* obezbeđenje, vreme, atomske mogućnosti i meteorološki uslovi, mreža komunikacija i dr. koji u datom momentu i za određenu operaciju mogu imati presudniji značaj, a naročito kada se radi o jedinicama višim od divizije. Autor zastupa gledište da je komandant obavezan da pre poređenja odredi koji su od postojećih faktora od presudnog značaja i da prema tome ispita ispravnost svojih planova (ideja) manevra. Posle ovako revidiranog plana komandant je u stanju da donese odluku. Ona treba da sadrži odgovore na pitanja *ko*, *šta*, *kada*, *gde*, *kako* i onoliko od odgovora na pitanje *zašto* koliko je to nužno da bi štab mogao da počne sa radom.

Autor daje primjer odluke u vezi sa zadatkom navedene 20 pd: *ko* — 20 pd; *šta* — napad; *kada* — 11.03 15 jula; *kako* — sa 60 pp na glavnom pravcu, 59 pp bez 1 bataljona i 58 pp na pomoćnim pravcima. Divizija u liniji; 58 pp na pomoćnom pravcu dejstvuje obuhvatom sa zapada na istok; *gde* — pravcem raskrsnica puteva k 242 — k 410; *zašto* — zauzeti k 410 i objekt »G« sa zadatkom biti spreman za produženje napada na sever u cilju zauzeća objekta »O«.

Autor smatra da je proces razmišljanja za donošenje odluke obuhvaćen u komandantovoj proceni situacije. On ne preporučuje neki određeni red za procenu, ali želi da podvuče nužnost *celovitog* rešavanja problema, nasuprot *delimičnom* posmatranju, koje može dovesti do preteranog davanja značaja jednom od faktora, i smatra da se procena ne sme vršiti nabrazinu i površno, makar i kada je u pitanju neki manji njen deo, jer to može dovesti do pogrešnog donošenja zaključaka, odnosno do pogrešne odluke.

D. Š.

Pukovnik **Luidi Vismara: OFANZIVNA DEJSTVA U PLANINAMA¹⁾**

Pisac razmatra novoizdatu italijansku *Okružnicu br. 2.600*, u kojoj su sadržane najvažnije karakteristike ofanzivnih dejstava u planini. Ona je ujedno i uputstvo za obuku starijinskog kadra i trupe u planinskom ratovanju. U njoj se, pored ostalog, ističu sledeći najvažniji momenti koji karakterišu ofanzivna dejstva u planini: vrlo česta nemogućnost primene frontalnog napada jačim snagama; maksimalne mogućnosti za primenu manevra i postizanje iznenađenja; pri savlađivanju planinskih zona teži se uvek razvijanju ofanzivnih dejstava duž dolina i komunikacijskih pravaca koji izvode na prevoze i prelaze, pri čemu se uvek primenjuje manevar udara na bokove i u pozadinu odbranbenih položaja. Međutim, komunikacije u planini ne idu svugde duž dolina, a ni one ne predstavljaju uvek povoljne pravce dejstava, kao što je slučaj u nekim pokrajinama Apenina. Za vođenje operacija duž glavnih komunikacija mora se ovde napadati sa nadvišavajućih tačaka, duž grebena, planinskih lanaca i njihovih ogranaka. Usto su doline često veoma uzane, dugačke i izložene dejstvu sa bokova; one olakšavaju organizaciju odbrane po dubini, koncentraciju vatre, pogodne su za masovna rušenja i zaprečavanje, ali su nepogodne za širu primenu i razvoj manevra tako da, iako su prolazne, ne pružaju uvek povoljne pravce za napad.

Topografski povoljniji pravci ili komunikacije u planini ne predstavljaju uvek povoljne napadne pravce. Bez obzira na karakteristike zemljišta, povoljniji pravac može biti onaj koji izvodi na slabije tačke neprijateljske odbrane i tamo gde brani-lac ne očekuje da bude napadnut.

Po pitanju primene manevra u napadu pisac ističe da izvođenje frontalnog napada slabijim snagama treba povezati sa dejstvima snaga od nižih tačaka ka nadvišavajućim i pritom primeniti što širi manevar za njihovo ovladavanje, čime se omogućuje dalje dejstvo ka dolinama. Napad koji se izvodi jačim snagama duž doline karakterišu ovi elementi: uzan

front napada i duboko ešelonirana odbrana branioca; neizbežna primena frontalnog napada; često slabe mogućnosti i teškoće za primenu manevra — usled ispresecanosti, strmih bokova, pošumljenosti i neprohodnosti zemljišta; male mogućnosti za postizanje iznenađenja, velika izloženost atomskim, bakteriološkim i hemijskim napadima.

Iz svega toga proizilazi da je napad duž glavnih komunikacija i dolina ograničen tako da planinske zone treba savlađivati prvenstveno ofanzivnim dejstvima — preko nadvišavajućih tačaka (bilo da se napad izvodi od nižih tačaka ka nadvišavajućim ili obratno, jer se njime izbegavaju neki nepovoljni elementi koji se javljaju pri napadu duž dolina), s tim da se ta dejstva usklađuju sa dejstvima snaga duž glavnih komunikacija. Najcelishodnije je primeniti manevar u pravcu bokova i u pozadini odbranbenih položaja, kao i na pojedine delove braniočevih komunikacijskih linija, a istovremeno, manjim snagama i frontalnim dejstvima vezati neprijatelja (branioca) u cilju delimičnog ili potpunog okruženja njegovih delova. Jačina delova koji će biti zahvaćeni manevrom okruživanja zavisi od karaktera zemljišta, mogućnosti upotrebe većih snaga napadača i sposobnosti i opremljenosti trupa za dejstvo van komunikacija.

Prema *Okružnici 2.600* najcelishodniji su oni napadi koji izvode na bokove neprijateljskih položaja ili ugrožavaju komunikacije. Manevar i iznenađenje u planini često su odlučujući za ishod borbe, mnogo više nego pri napadu u normalnim uslovima. Pravilno ešeloniranje snaga olakšava i manevar i iznenađenje, samo ako se pravilno iskoriste.

Za izvođenje opisanih planinskih dejstava, po mišljenju pisca, treba imati u vidu da su mogućnosti uspešne operative upotrebe snaga nejednake i da zavise od opremljenosti i obučenosti trupa, iskustva komandanata i kadra u planinskom ratovanju, kao i od transportnih sredstava, uzimajući u obzir i vazdušni saobraćaj, i da sa rezervom treba prihvatiti, ili za svaki konkretan slučaj ispitati postavku da se i na planinskom zemljištu zauzimanjem neprijateljskih komunikacija u-

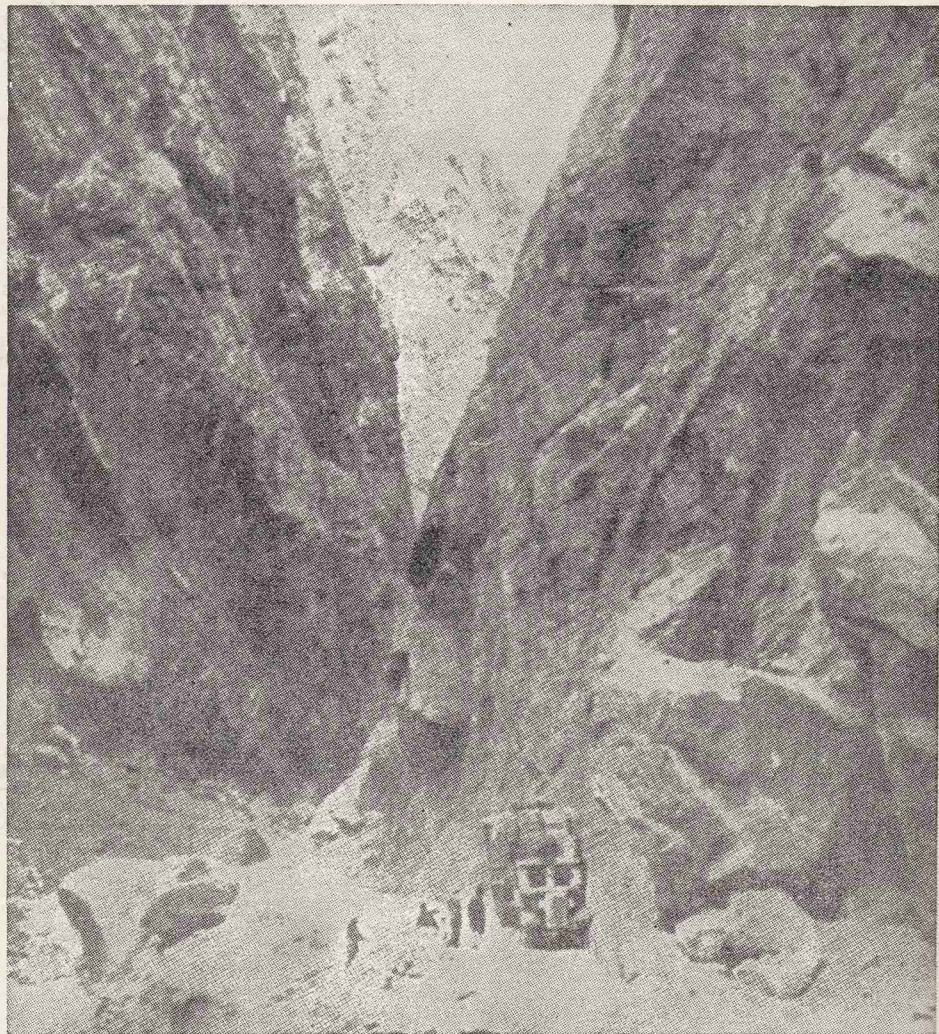
¹⁾ Col. Luigi Vismara, *Il Combattimento offensivo in montagna*, *Rivista militare*, mart 1956.

jedno ostvaruje kontrola i nad zonama van komunikacija. On napominje da nedavna iskustva pokazuju sledeće:

»Napad na Jugoslaviju, koji je otpočeo 6 aprila 1941, završen je posle 20 dana. Italijani i Nemci zagospodarili su svim

I u Koreji, protiv neregularnih formacija, Amerikanci su često bili u nezgodnom položaju, jer nije dovoljno biti gospodar komunikacija, već je potrebno imati kontrolu nad zonama između samih komunikacija. Najzad, ista se stvar pojavila i u

glavnim komunikacijama. Međutim, bilo je potrebno preko 40 divizija da bi se suprotstavili partizanskim jedinicama koje su se koncentrisale u planinskim predelima između komunikacija«.

Indokini, u kojoj se zemljište odlikuje slabom komunikativnošću i prohodnošću.

Na osnovu studija rata u Kini, Amerikanci smatraju da »Kinezi kao neprijatelji i kinesko zemljište demantuju u pot-

punosti one koji računaju samo na avijaciju i motorizovane jedinice koje bi nastupale samo duž komunikacija, jer u Kini, gde postoji malo puteva, onaj koji ovlada prostorom između puteva kontroliše i puteve».

Pošto dubina napada — koja prema sadašnjim italijanskim pravilima normalno mora biti ograničena — utiče na celokupni ishod dejstva trupa, potrebno je da se to pažljivo razmotri, utoliko pre što postoje mišljenja da planinsko zemljište zahteva dublji napadni borbeni poredak nego u normalnim uslovima. Pre svega, objekti napada u planini biraju se po dubini, tako da njihovo zauzimanje zahteva veće trošenje snaga i sredstava; i ako odbranbeni položaji u planini ponekad imaju pliću dubinu nego u normalnim uslovima, ipak oni mogu biti mnogo jači u pogledu fortifikacionih objekata, snaga i sredstava, što zahteva veće gubitke pri njihovom zauzimanju; gubici u planini mnogo su veći nego u normalnim uslovima te je nužna njihova brza zamenjena; pošto se snage prvog borbenog reda pri izvršavanju prvih zadataka jako iscrpljuju, potrebno je da ojačanja i rezerve budu bliže njihovom borbenom rasporedu, da bi blagovremeno mogli da pariraju protivnapad, ili da pomognu razbijanje neprijatelja koji se u planini mnogo upornije brani zahvaljujući vanrednim mogućnostima koje pruža zemljište (a ono omogućuje odličnu organizaciju odbrane) i, najзад, štednja jedinica usled ispresecanosti zemljišta i odvojenosti napadnih pravaca, kao i vreme koje je potrebno za prebacivanje rezervi, zahteva da napadne kolone budu dovoljno jake da bi mogle brzo intervenisati u raznim situacijama, ili održati inicijativu u svojim rukama, s obzirom na to da te kolone često nemaju uzajamne taktičke veze da bi mogle zajednički intervenisati u slučaju iznenadnog napada na bokove.

Stalno se napominje potreba sadejstva u toku napada. Ovo je svojstveno napadima na svakom zemljištu, ali u planini ima naročit značaj, zahteva vanredne mere, a u izvesnom smislu i upotrebu jačih snaga.

Širina fronta, odvojenost jedinica, nemogućnost širenja zone dejstva i nepovezanost rasporeda jedinica, pružaju povoljne uslove za iznenadna dejstva napadača i branioca. Zato na planinskom zemlji-

štu, i u fazi približavanja i u toku napada, najveću pažnju treba pokloniti pitanju obezbeđenja bokova i pozadine napadnih kolona, koje mogu biti izložene dejstvima smelog protivnika. Po mišljenju pisca, napadaču se više nego braniocu nude povoljne prilike za primenu manevra na bokove i u pozadinu i mogućnosti ubacivanja grupa za izvršenje ispada, zaseda, uznemiravajućih dejstava i raznih drugih poduhvata.

Manevar, kao jedan od osnovnih oblika dejstva, zahteva sposobnost i naviku trupa na pokret. A pošto je u planini to dosta teško postići, potrebna je ne samo obuka trupa nego i tehnička specijalizacija.

Iznenadenje u planini može se postići dejstvom na onom pravcu gde ga protivnik najmanje očekuje, tj. na teško pristupačnom zemljištu, noću, i po magli, itd. Maksimalna mogućnost iznenadenja postiže se kada se svi ti uslovi istovremeno pojave. Oni u mirno doba predstavljaju maksimalnu teškoću i nezgodu u pogledu obuke. U ratu, međutim, omogućavaju maksimalnu sigurnost i potpuniji uspeh. Zato bi u obuku planinskih trupa trebalo uključiti izvestan broj vežbi napada pri delimičnom ili potpunom prisustvu navedenih uslova. Isto tako, obuka trupa za infiltraciju je veoma važna, jer planina — zbog odvojenosti pravaca i isprekidanosti fronta — pruža veoma povoljne uslove za infiltriranje. Za ostvarenje takvih dejstava, koja su što bliža stvarnosti, najpogodnije su vežbe sa markiranjem neprijatelja.

U toku izvođenja vežbi (naročito noćnih) treba ostaviti široku slobodu dejstva, u cilju sticanja iskustava o realnim mogućnostima iznenadenja u situacijama koje bi se mogle pojaviti u zoni dejstva planinskih trupa. Smatra se da bi rezultati mogli uticati ne samo na načine dejstva, već i na borbeni poredak planinskih jedinica.

Pri ofanzivnim dejstvima u planini treba ispitati mogućnosti upotrebe većih taktičkih i operativnih jedinica. Iako na planinskom zemljištu ne mogu dejstvovati velike mase mehanizovanih i motorizovanih modernih armija, ipak planina ne isključuje operativne mogućnosti velikih masa pogodnih trupa, koje i danas mogu dejstvovati u planinskim zonama i savladivati ih, otvarajući put velikim motori-

zovanim i mehanizovanim jedinicama. U ofanzivnim dejstvima na tipično planinskom zemljištu upotrebljavane su u prošlosti velike snage. Tako, naprimer, u ratu 1915—1918 u austrijskoj ofanzivi u Trentinu učestvovala je jedna grupa armija — 14 divizija, 3 brigade, sa 1477 oruđa; u ratu 1915—1918, u Dvanaestoj bici na Soči angažovana je 14 austrijsko-nemačka armija — 15 divizija sa oko 2.000 oruđa; u operacijama na Kavkazu 1942 učestvovali su — 17 nemačka armija (V armijski korpus: dve nemačke divizije i nekoliko rumunskih, LVII armijski korpus: dve nemačke divizije i neke slovačke jedinice, XIL armijski lovački korpus sa dve divi-

zije i XIL brdski armijski korpus sa dve divizije). Bilo je predviđeno da se 17 armiji dodeli i italijanski planinski korpus sa tri planinske divizije, ali do toga nije došlo već je dejstvovao na drugom pravcu; u ofanzivnim dejstvima u Italiji, na planinskom zemljištu južno od Liri, u maju 1944 učestvovala su tri francuske divizije.

Sem jednog izuzetka, u svim ostalim slučajevima angažovane su jake snage i na uskim frontovima, ali su mogle postići iznenađenje baš zato što protivnik nije očekivao upotrebu tako velikih jedinica usled karakteristike zemljišta.

B. B.

Admiral Duzepe Fjoravanco

DA LI JE MEĐUNARODNO RATNO PRAVO MRTVO?¹⁾

Druga polovina XIX i prvih 20 godina našeg veka bili su vrlo plodni u pogledu kodifikacije međunarodnog ratnog prava. Održane su brojne konferencije i usvojen je relativno velik broj rezolucija, konvencija i deklaracija, koje su dosta detaljno regulisale mnoga pitanja iz te materije. Tim međunarodnim ugovorima pristupila je pretežna većina razvijenijih zemalja, tako da se u to vreme može govoriti o međunarodnom ratnom pravu kao celovitom sistemu međunarodnih konvencija i običaja koji regulišu skoro sva pitanja iz oblasti ratovanja, od objave rata, zabranjenih sredstava, položaja zaraćenih i neutralaca, tretmana ranjenika, bolesnika i zarobljenika, itd., pa sve do sklapanja primirja i ugovora o miru.

Čitava ta zgrada međunarodnog ratnog prava — naročito odredbe o zakonima i običajima ratovanja — bila je izgrađena na bazi tadašnjih shvatanja i ratne tehnike. U tim su se uslovima ustalili izvesni određeni pojmovi, front se razdvajao od pozadine, borci su se razlikovali od neboraca, itd. Uvođenjem novih oružja i nove tehnike izmenjen je klasičan način ratovanja i koncepcija *totalnog rata* dobijala je sve više zamaha. To je naročito očigledno pokazala praksa Drugog svetskog rata. S tim u vezi postavlja se u poslednje vre-

me s mnogih strana pitanje kako su se te promene u tehnici i koncepciji ratovanja odrazile na međunarodno ratno pravo. Da li je ono, naročito onaj njegov deo koji reguliše zakone i običaje vođenja rata, u današnjim uslovima ratovanja uopšte primenljivo? Ako je ono sa stanovišta vojne tehnike i modernog načina ratovanja neprimenljivo, da li i danas važi bez obzira na to što međunarodne konvencije formalno nisu otkazane? U vezi s tom problematikom admiral Fjoravanco postavlja neka pitanja, pri čemu daje letimičan osvrt na, po njegovom mišljenju, ovih 6 najvažnijih pitanja — pojmova iz oblasti međunarodnog ratnog prava: *bezuslovna kapitulacija, veto, agresor, oslobodilac, partizan i ratni zločinac*. On žestoko napada koncepciju *bezuslovne kapitulacije* koju su Saveznici primenili u Drugom svetskom ratu. Izjavom na konferenciji u Kazablanki, da se o miru neće pregovarati, već da će on biti nametnut, pogaženi su još u toku rata svečani principi koje je proklamovala *Atlantska povelja*. To je bila krupna politička i vojnička greška, jer je politički diskreditovala Saveznike, a vojnički pojačala otpor nemačkih armija. *Bezuslovna kapitulacija* ponova uspostavlja zakon jačega i ruši vekovnu tradiciju da se po okončanju neprijateljstava manjeviše ravnopravno pregovara i da se pobeđenom daju određene garancije u pogledu njegove budućnosti. *Bezuslovna kapitulacija* ovlašćuje pobeđnika da nametne po-

¹⁾ Admiral Giuseppe Fioravanco, *Le droit de guerre est-il mort? Revue de défense nationale*, februar 1956.

beđenom i najteže uslove, a da ga pret-hodno i ne sasluša. U vezi sa takvom kon-ceprijom i Organizacija Ujedinjenih na-cija »ugledala je svetlo dana u jednoj pravno i moralno izopačenoj atmosferi«. Autor zamera povelji OUN što ne obave-zuje izričito države-članice Ujedinjenih nacija da poštuju odredbe međunarodnog prava, već im samo preporučuje da »uspo-stave povoljne uslove za održavanje prav-de i poštovanje obaveza nametnutih ugo-vorima i drugim izvorima međunarodnog prava«. Pakt Društva naroda bio je u tom pogledu mnogo određeniji i obavezivao je svoje članove da odredbe međunarodnog prava rigorozno poštuju.

Dalje se autor isto tako žestoko okom-ljuje na pravo *veto* koje velike sile imaju u Savetu bezbednosti. On smatra da *veto* gaji princip suverene jednakosti zemalja-članica Ujedinjenih nacija i da omogućava jednom članu jednostrano sprečavanje svake konstruktivne akcije. Po svojoj pri-rodni, *veto* predstavlja negaciju, dakle, fak-tor kočenja, a ne građenja. Prema tome, *veto* po svojoj suštini nije pravo, već sa-movolja pojedinca, a *samovolja* je suprot-na pravu. *Veto* je jedna od najnedemokrat-skih institucija. Bezuslovna kapitulaci-ja i *veto* ponova su u modernom društvu uspostavili zakon džungle, tj. zakon jačega.

Pitanje agresije i oslobodjenja autor posmatra kao lice i naličje jednog istog problema. Agresor je onaj ko ugrožava teritorijalni integritet i političku nezavis-nost drugih država, čime ugrožava i svet-ski mir. Postavlja se pitanje: na koji način i po kojem kriterijumu utvrditi ko je a-gresor, a ko napadnuti. U praksi se uvek dešava da svaka strana u sukobu okriv-ljuje drugu zbog agresije. Nepristrasan sud o tome mogla bi doneti samo jedna nad-država, odnosno vlada jedne međuna-rodne federacije. U Korejskom ratu oba su se protivnika uzajamno optuživala za agresiju. U jednom lokalnom sukobu, kao što je bio korejski, stvar je još mogla ne-kako i da prođe. No, u slučaju novog svet-skog rata pobjednik bi jednostrano oglasio pobjednog za agresora — sa svim konse-kvencama koje iz toga proizilaze. Slično stoji stvar i sa *oslobodiocem*. Oslobodilac nikad ne deluje iz plemenitih pobuda. Nje-gova intervencija u sukobu motivisana je vlastitim interesima — političkim, ekonom-skim, strategiskim, socijalnim. On priska-če u pomoć napadnutom ne zato što želi da odbije nepravdu i uspostavi narušenu

pravdu, već što t.me želi da zaštiti ili o-bezbedi vlastite interese. Usled toga »o-slobodjenje« po pravilu ima dosta teške posledice. Ono naročito negativno utiče na savest i kolektivnu svest oslobodene na-cije. Poremećaj koji ono može izazvati u sferi svesti nacije, može se uporediti sa pustošenjima koja je rat izazvao u materijalnim dobrima. Taj poremećaj dolazi u-sled podvajanja nacije na pristalice »stvarnog oslobodioca«, i »željenog oslo-bodioca«, i usled iščekivanja »konačnog o-slobodjenja« od strane onih koji faktičkim oslobodjenjem nisu zadovoljni.

I pitanju *partizanskog ratovanja* autor pristupa prvenstveno sa političke platfor-me. Svet je — po njemu — ideološki po-deljen »gvozdenom zavesom« na dva su-protna tabora. Bez obzira na tu podelu, u svakoj državi takođe postoji »gvozdena za-vesa« koja ideološki podvaja javno mne-nje te države na pristalice Zapada i pri-stalice Istoka. Takva će situacija i podvo-jenost u jednom narodu imati u eventua-lnom sukobu određene posledice. Rat se ne bi vodio samo između dve grupacije država, već i između dve grupacije ljudi razdvojenih ideološkim granicama koje nije moguće ucertati u kartu. Drugim rečima, borba protiv spoljnog neprijatelja prepli-tala bi se u svakoj državi ponaosob i sa građanskim ratom. Prema tome, sem *par-tizana* u pravom smislu reči, koji će na-padati pozadinu neprijatelja, biće u sva-kom zaraćenom bloku još jedna vrsta par-tizana — ideološki opredeljenih ka su-protnom bloku. Zadatak *partizana* u pravom smislu reči biće da celu nacionalnu teritoriju pretvore u prvu borbenu lini-ju, da borbu prenose sa mesta na mesto, s jednog kraja teritorije na drugi. Po au-toru, partizansko ratovanje simbolizuje i materijalizuje moderni *totalni rat*. Ono u-vodi u ratovanje nov pojam »epizodične« strategije, čije su karakterističke iznena-đenje i mogućnost ispoljavanja u bezbroj varijacija. Ono vrši preobražaj svih sta-novnika u borce. Usled partizanskog ra-tovanja kategorija »civila« ni stvarno, a usled toga ni pravno, više ne postoji.

Osnovna koncepcija autora da danas u međunarodnim odnosima sve više ud-mire međunarodno ratno pravo i da vlada zakon jačega — dolazi do izražaja i u nje-govom načinu tretiranja pojma ratnog *zločinca*. On smatra da savremenici ne mogu da utvrde ko je kriv za ratni sukob. Samo istorija može da pruži nepristrasan

sud kada se radi o utvrđivanju odgovornosti povezano sa velikim događajima kao što je, naprimer, odgovornost za rat. Posmatran sa tog gledišta, pojam ratnog zločinca je krajnje problematičan. Optužba koju su Saveznici posle Prvog svetskog rata podigli protiv Viljema II predstavljala je po svojoj prirodi više političko — etičko negodovanje nego optužbu. Pobjednici iz Drugog svetskog rata preneli su pitanje odgovornosti sa političke sfere na krivičnu. Posledica toga je da *jači* sebi prisvajaju pravo da samovoljno sudi o ponašanju *slabijeg*. Može li on biti nepristrasan sudija? Ne može. Trijumfovaće uvek pravo jačega. Pobjednik će uvek utvrditi da je pobeđeni bio *agresor* i prema tome će i postupiti. Izricanje presude — bila ona blaga ili surova — pokolebaće savesti. u prvom redu savest vojnika. Osnovni vojnički zakon je *zakon poslušnosti i bezuslovnog izvršenja naređenja*. Šta bi bilo ako bi vojnici podvrgli sudu svoje savesti svako naređenje još pre nego što ga izvrše. Sudeње u Nürnbergu izazvalo je brojne komentare u vojnim krugovima, a i danas neki osporavaju njegovu pravnu zakonitost i moralnu opravdanost.

Autor se zatim osvrće na Ženevske konvencije iz 1949 i postavlja pitanje šta to znači *humanizovati* rat. Da li to može značiti smanjenje mrtvih i ranjenih, smanjenje fizičkih i duhovnih patnji naroda? Ne. Humanizovati rat može eventualno značiti skratiti ga, bez obzira na upotrebljena sredstva, no i to je problematično, jer upotreba novih sredstava može rat produžiti. umesto da ga skрати. Veoma je teško suditi o *humanosti* postupaka svojstvenih ratu. Da li je humanije bombardirati trgovačke brodove, kao što je to činila Nemačka u Prvom svetskom ratu, ili blokadom izgladniivati celu jednu naciju — Nemačku, kao što su to radili Saveznici? Posledica prvog je trideset hiljada mrtvih, dok se posledica drugog odrazila na zdravlje i vitalnost čitavog jednog naroda.

Autor postavlja sva ta pitanja i ukazuje na problematiku, ali ne daje određene odgovore, već preporučuje da se države uzdrže od nepotrebnih nasilja i okrutnosti. On se zalaže za dalje međunarodno regulisanje pitanja iz ratnog prava jer ono, bez obzira na svoju nesavršenost, ipak sprečava ekscese, iz straha od represalija. No, u prvom redu ističe

potrebu sporazuma na političkom i moralnom planu.

Ako se kritički osvrnemo na gornje postavke, konstatovaćemo da u članku ima nesumnjivo tačnih tvrdjenja u odnosu na neka pitanja međunarodnog ratnog prava. Moderno oružje i koncepcija *totalnog rata* nameću reviziju većine međunarodnih konvencija i običaja — utvrđenih pravila ratovanja. No, Fjoravanco ne posmatra međunarodno ratno pravo samo sa tog aspekta. On svim tim pitanjima, bez obzira na to da li direktno ulaze u domen međunarodnog ratnog prava, prilazi prvenstveno sa određene ideološke i političke tačke gledišta. Prilazi im »antikomunistički« opredeljen. Pri tome, na način kako tretira izvesna pitanja međunarodnog ratnog prava, pod vidom objektivnosti i relativnosti tih pitanja, faktički uzima u zaštitu agresore iz prošlog rata. Činjenice kojima operiše delimično su istinite, a poluistine su kojiput gore od neistina. Tačno je, naprimer, njegovo tvrđenje da je *bezuslovna kapitulacija* primenjena u Drugom svetskom ratu suprotna dosadašnjem razvojnom putu tog instituta međunarodnog ratnog prava. Ali je njena primena od strane Saveznika bila uslovljena bezobzirnim vođenjem rata od strane Hitlerove Nemačke i njenih saveznika. Agresori iz Drugog svetskog rata, dok su pobeđivali, stalno su je primenjivali. Saveznici je nisu primenjivali kao metod, odnosno kao sredstvo i instituciju koju smatraju opravdanom, već kao retoriziju, kao odgovor na pretходne analogne postupke nacističke Nemačke. To su oni često izričito naglašavali. Pravo represalija i retorizije opšte je priznato od davnina u međunarodnom ratnom pravu. Strana u sukobu ima *pravo*, — ako protivna strana očito krši pravila i običaje međunarodnog ratnog prava, a sva su druga sredstva, preduzeta u cilju da se to otkloni, ostala bezuspešna — da primeni ista ili slična nezgodna sredstva ili metode. Preko te bitne činjenice Fjoravanco prelazi. Štaviše, on u primeni *bezuslovne kapitulacije* od strane Saveznika vidi stvaranje jedne »pravno i moralno izopačene atmosfere«, vidi jedan od uzroka mnogih kasnije nastalih svetskih političkih problema. Takvo prikazivanje nije samo jednostrano, već i očito tendenciozno.

I pitanju *partizanskog rata* Fjoravanco prilazi sa stanovišta »gvozdениh zavesa«.

ideološke podeljenosti sveta, sa stanovišta blokovske politike, pri čemu je, po njegovom načinu izlaganja, očito kojem *bloku* pripadaju njegove simpatije. On jasno pokazuje svoje »antimarksističko« i »antikomunističko« raspoloženje.

Pitanje *veta* i *oslobodioca* Fjoravanco tretira na način koji ima vrlo malo veze sa međunarodnim ratnim pravom. Pitanju *oslobodioca* prilazi na isti način kao i problemu partizanskog rata, tj. prilazi mu ideološki opredeljen, sa simpatijama — pa prema tome i opravdanjima — za postupke *oslobodilaca* i *partizana* jednog *bloka*. Za analogne postupke drugog ideološkog bloka ne nalazi ni moralnog opravdanja ni pravnog osnova sa stanovišta međunarodnog ratnog prava.

Rečeno je već da su izvesne njegove konstatacije tačne. Osnovna slabost Fjoravancovog stava je ta što on izvesnim negativnim pojavama koje su u toku Drugog svetskog rata i posle njega došle do izražaja pri primeni međunarodnog ratnog prava, daje apsolutan značaj, što se skeptički odnosi prema svim pozitivnim snagama i tendencijama međunarodnog života pa i budućnosti međunarodnog ratnog prava, što su njegova izlaganja ideološki obojena, a politički usmerena — veoma oprezno i indirektno — na to da se opravdaju izvesni postupci, suprotni međunarodnom ratnom pravu, agresora iz Drugog svetskog rata. Usled toga on na osnovu tačnih činjenica dolazi do pogrešnih zaključaka.

Činjenica je, a to je i praksa poslednjih nekoliko lokalnih ratova pokazala, da se učesnici u sukobu međusobno optužuju za agresiju, kao što se uzajamno okrivljuju za počinjene ratne zločine. Ali to još ne znači da je nemoguće utvrditi ko je stvarni agresor, odnosno izvršilac ratnih zločina. Isto tako je tačno da svako »oslobođenje« koje nije izvojevao sam narod, već koje je postignuto tuđim, pa makar i prijateljskim bajonetima, ima određene štetne posledice po slobodu toga naroda. Činjenica je i to da je u eri blokovske podeljenosti sveta, svaki blok pristrasno branio stav svog štićenika. Najzad, svako pravno ograničenje sredstava i načina ratovanja u eri atomske i hidrogenske bombe — ukoliko se njihova upotreba ne zabrani — krajnje je problematično. No, sve to još ne znači da je međunarodno ratno pravo mrtvo, da će u slučaju ratnog sukoba svetom zavladati »zakon jačega«, sa svim njegovim konkvencijama, da će pobednik — bio on napadač ili napadnuti — samovoljno suditi, te da se sve pojave u međunarodnim odnosima mogu gledati isključivo kroz blokovske naočari. Snage mira i progressa sa danas u svetu toliko jake, eventualni agresor će naići na tako jedinstvenu osudu svih naroda sveta, svetsko javno mnjenje je danas toliko uticajno, da ne postoje realne mogućnosti da se pojedine zlokobne Fjoravancove hipotetične postavke ostvare.

Dr V. G.

Karl Kle: NEKA UPUTSTVA ZA IZRADU VOJNOISTORISKIH RADOVA¹⁾

Iako je za proučavanje i prikazivanje istorijskih događaja potrebno poznavanje osnovnih metodskih principa istoriografskog rada, ipak je, za vojnog istoričara nužno da, pored obrazovanja iz metodike i istorije, ima vojnostručne kvalifikacije koje će mu omogućavati da sagleda suštinu tretiranih istorijskih zbivanja — obojenih specifičnošću borbenih dejstava, bez obzira na to da li se radi o jedinicama (kao nosiocima radnje) taktičkog, operativnog ili strategiskog značaja. Istoričar koji nije vojnik po zanatu ne samo što

neće moći da autentično rekonstruiše vojne događaje, nego neće ni shvatiti vitalne poluge koje donose pobedu ili poraz u bitkama i operacijama. Doduše, istoriska grana fakultetskog ranga pruža uslove da se izgradi stručnjak istoričar; ali u toku studija on dobija teorisku i praktičnu pretpremu koja je samo polazni element ili uvod u ozbiljan istoriografski posao. On nije usmeren u pravcu prodiranja u vojni aspekt odnosnog događaja, već uglavnom samo u ekonomski i politički. Ako stručnjak — istoričar nastavi u tom smislu, to će imati vrlo malo dodirnih tačaka sa vojnom istorijom, a njegovo znanje ostaje veoma usko iz, inače, veoma široke oblasti vojnih nauka.

¹⁾ Karl Klee, Einige Anregungen für die Anfertigung kriegsgeschichtlicher Arbeiten, *Wissenschaftliche Rundschau*, februar 1956.

Ako, pak, vojnom stručnjaku nedostaje znanje iz istoriskih i pomoćnoistoriskih disciplina, to za njega nije fatalno, jer može da koristi stručnjake — istoričare neposredno pri historiografskom radu, ili da stekne obrazovanje putem fakulteta, raznih kurseva i drugih prikladnih formi.

Ekonomski i politički faktori moraju se posmatrati usko povezano sa vojnim događajima, pogotovo ako se radi o jedinicama operativnog značaja ili o odlukama vrhovnog komandovanja. Pisac se ne upušta u ocenu koji faktor i kada treba da ima primat, što pretstavlja nepotpunost, naročito kada se to posmatra sa stanovišta istoriskog materijalizma: da u osnovi svih društvenih zbivanja leži način proizvodnje, tj. da se na ekonomskom sklopu društvene formacije podiže politička i ostale vrste nadgradnje. Međutim, kada se radi o vojnoistoriskim radovima manjeg obima, ekonomska i politička područja mogu se u potpunosti izostaviti.

Veoma je korisno ako o pojedinim događajima pišu oni vojni stručnjaci koji su kao komandanti ili istaknuti rukovodioci učestvovali u njima, jer će oni moći da uspešnije rasvetle pojedine zamisli i zamršene borbene radnje. Međutim, može se desiti da takav rad trpi od subjektivnosti ili da po nekim osobinama deskripcije ne odgovara zahtevima vojnoistoriskog dela. U takvim bi slučajevima bilo korisno da vojni pisac bude makar jasan, jer se i takav rad, ako je jasan, može iskoristiti kao istoriska građa.

Treba težiti saradnji vojnika-stručnjaka i istoričara-stručnjaka, jer će međusobna izmena postignutih rezultata olakšavati željeni posao. Vojnici mogu biti od koristi istoričarima-stručnjacima ne samo ako su u stanju da dobro metodski stvore vojnoistorisko delo, nego i ako mogu samo da obrade pojedine utiske i uspomene iz ratnih dana, da stručno objasne pojedine radnje, da rekonstruišu situacije ili krupnije događaje, da studijski rasvetle kakav problem, itd. Ako je to značajki rađeno, istoričari-stručnjaci prihvataju takve rezultate i uključuju ih u okvirne svojih potreba.

Postoje razne forme vojnoistoriskog rada, ali je analiza najčešća i najvažnija. Njena tematika može biti manjeg ili većeg obima, pri čemu je važno da tu bude sasvim zastupljen princip *nepriistrasnosti*. Postoje tri vrste analize:

1) analiza nekog posebnog pitanja koje se ističe po mestu i značaju u dotičnom događaju (komandovanje, sadejstvo, itd.);

2) uporedna analiza nekoliko pitanja: organizacionog, tehničkog, ekonomskog, taktičkog i dr. karaktera; i

3) analiza hronološki datih događaja u okviru neke bitke, operacije itd.

Pre početka definitivne obrade analize potrebno je da ključna pitanja budu sasvim jasna, a izvori u vezi sa njima iscrpni i korišćeni kao dobro dokumentovan oslonac. Stoga izvore treba dobro proučiti i izvući iz njih sve ono što neposredno ili posredno osvetljava tretirani događaj. Izvori ne smeju biti jednostrani, jer bi to dovelo i do jednostranosti same analize. U tom smislu treba koristiti razne vrste izvora, i to na širem planu, naprimer, kada se obrađuje istorija izvesne jedinice, ne treba se povoditi samo za njenim sopstvenim izveštajima i slično, već koristiti i izvore jedinice u čijem je sastavu deštovovala, kao i suseda i sadejstvujućih rodovskih jedinica. Što se tiče veličine jedinice koja dolazi u obzir za obradu, može se uzeti kao pravilo da pri obradi zamašnjih poduhvata, kao što je naprimer, bio vojni pohod na Istok, ne treba ići dalje od armije, ili izuzetno, do korpusa.

Izvori za vojnoistoriske radove mogu se podeliti na tri osnovne grupe:

1) dokumenti kao: borbene zapovesti, izveštaji, relacija, dnevnic i jedinica, sudska rešenja, upravna akta, zapisnici sa saslušanja, itd.;

2) autobiografski zapisi kao: lični dnevnic, memoari, pisma, pribeležke, itd.;

3) ostali izvori kao: govori, slike, filmovi, novine, časopisi, leci, pamfleti, itd.

Pre početka obrade dotične teme treba biti načisto s tim da li je još neko negde pisao o istoj temi i proučiti odgovarajuću literaturu kao eventualno objavljene izvore. Ukoliko se rad više oslanja na dotad neobjavljene izvore, utoliko više dobija u vrednosti.

Kao izvori mogu poslužiti i intervjuisanja ne samo starešina koje su uzele učešća u istraživanju borbama, nego i običnih vojnika. Takva masovna anketiranja biće veća garancija da se tretirana pitanja što svestranije osvetle. Teško je održavati usmene kontakte sa tako velikim brojem učesnika, ali se zato može koristiti stalna ili povremena prepiska.

Proces istoriografskog rada ima sledeće etape:

a) Prikupljanje materijala, koje se sastoji u tome što će obrađivač najpre stvoriti pregled postojeće literature koja tretira istu temu ili ima dodirnih tačaka sa njom. Iz takve će se literature zabeležiti interesantna pitanja i problemi, ali se ne treba oslanjati na one delove koji nisu dokumentovani, jer bi se onda moglo pasti pod uticaj tuđih pogrešnih zaključaka.

Takođe treba prikupiti sve dokumente i druge izvore, bez obzira na to da li se nalaze u sopstvenoj ili drugoj zemlji. Takvi izvori nružaju obilje detalja koje treba na neki način klasificirati, jer bi u protivnom nesređenost koju nameću ti izvori bila jedna od prepreka u radu. Neko, u tom smislu, koristi svesku sa povezanim ili nepovezanim listovima u koju unosi potrebne pribeleske, ali je možda jedan od najboljih načina ako se ustroji kartoteka od kartona veličine dopisne karte. Takvi kartoni treba da sadrže sledeće: 1) tačan podatak o izvoru, 2) datum i 3) kratak sadržaj, ili kod važnijih mesta — citat. Za svaku činjenicu treba imati poseban karton. U gornjem delu kartona napisati naslov u vezi sa sadržajem činjenice, kao i datum, i znak za vezu sa drugim kartonima.

Kartone treba svrstati po grupama, a u okviru svake grupe materijal srediti hronološki. Naravno, taj materijal mora biti predmetno povezan i po prirodi sadržaja sličan.

Uvako sređeni izvori i literatura predstavljaju oslonac za vojnog istoričara da bi mogao preći na sledeću etapu naučno-istraživačkog rada. Međutim, pisac o toj sledećoj etapi — o proučavanju sakupljenog materijala — koja je metodiški i logički nužna, ne govori posebno, već odmah prelazi na deskripciju. Dobija se utisak da on smatra da je proučavanje neodvojivo od prikupljanja, čime se samo delimično približio rešenju. Jer, proučavanje materijala ne samo da je jedna od posebnih nego i od najvažnijih etapa, od čije dubine i čvrstine kristalnih zrnaca naučne istine zavisi kako će se postaviti ugani kameni dotičnog dela. Dok prikupljanje zavisi od objektivnih uslova, tj. gde i koliko ima na raspolaganju arhivskog fonda i literature, dotle proučavanje materijala predstavlja početak isprobavanja

kritičke sposobnosti istraživača, njegove pronicljivosti, kao i sposobnosti primene raznih metoda komparacije, diferencijacija, koji omogućavaju da se realno oceni koji je izvor autentičan i bitan i kakvu svetlost i na koje pitanje može da baci.

Izrada dela predstavlja sledeću etapu, i ona počinje tek pošto se još jedanput sav prikupljeni materijal pregleda i proveru njegovo svrstavanje po grupama sa zajedničkim naslovom.

Tekst vojnoistoriskog rada treba da bude proporcionalan materiji i da je jasan i logičan. Svako delo obično se može globalno podeliti na uvod, glavni deo i kraj, a svi ovi delovi treba da dobiju svoja odgovarajuća mesta — ne samo po sadržaju nego i po obimu — ali da ne budu međusobno neprirодно odvojeni, već da se takoreći slivaju jedan u drugi. Pored uravnoteženosti, tekst treba da se karakteriše nedvosmislenošću, počevši od naslova knjige, glave i odeljka, pa do svake pojedine rečenice i samih reči. Treba izbegavati izraze koji ne doprinose razjašnjenju problema i čuvati se svake frazeologije, čak i kad je u pitanju i samo jedno slovo. Vojni pisac ne treba nikada da očekuje od prvog rukopisa da će se odmah objaviti, jer njegov rad nije novinarsko pisanje. Pa i samo daroviti i iskusan novinar može uspeti da mu prvi rukopis izađe kao takav iz štampe. Izvori, a naročito dokumenti, zahtevaju da se ceni svaka pojedina reč, jer se iz toga, dubljim sagledavanjem, može mnogo šta otkriti, što se na prvi pogled ne bi primetilo. Rečenice ne treba pisati ni preterano kratke ni preterano duge. Duge rečenice stvaraju konfuziju i teško je uočiti ono što je bitno, dok suviše kratke zamaraju i seckaju colovitu misao. Dešava se da tekstovi pate od gomilanja raznih citata. Do toga će doći kada vojni pisac raspolaze neobjavljenim izvorima, pa hoće da ih plasira u što većem broju. U tom pogledu mora se imati osećanje mere, makar se radilo i o vrlo vrednim izvorima, jer, ako se u tome pretera, dobija se šarolika sl ka na račun tačnosti i interesantnosti materijala. Najbolje je da pisac svojim rečima rekonstruiše događaje naravno, na osnovu izvora čiji se smisao ne sme izopačavati, iako će postojati velika razlika u stilu između dela i njegovih izvora. Ovim se ne poriče korisnost umerenog citiranja izvora u sklopu teksta, ali se pritom mora

voditi računa o još jednoj činjenici, naime, da se citira iz originala, a ne iz nekog objavljenog izvora koji je možda u nečijoj redakciji već pretrpeo izmene, bilo da je nešto izostavljeno, izmenjeno ili proizvoljno dodato.

Pisac smatra da ne treba pisati u prvom licu, jer takva pretencioznost nije u skladu sa odlikama koje treba da ima jedan pisac. U prvom licu mogu se pisati samo neki delovi u uvodu, u kome je nužno da pisac kaže šta ga je potstaklo da piše, itd. Ispod teksta treba redovno stavljati potpune podatke o tome iz kojeg je izvora korišćena tretirana činjenica. Mnogi izdavači stavljaju taj naučni prilog na kraju knjige, jer su troškovi štampanja tada manji. Ali to je neobazrivo prema čitaocu, koji je tada prinuđen da u toku čitanja stalno traži napomene na kraju knjige.

Sadržina napomene zavisi od vrste korišćenja materije. Za citirane knjige pisac predlaže sledeće podatke: ime i prezime autora, naslov knjige, mesto, godina i strana. A za časopise: ime i prezime autora, naslov članka, naziv časopisa, broj i godina izdanja, i strana. Ako se radi o knjigama koje su ušle u neki seriski tom navodi se broj toma i knjige. Ako se podaci navode više puta iz istog izvora ili literature, praktično je upotrebljavati skraćeni, a puni naslov samo prviput.

Karl-Albert Mige:

TELEKOMUNIKACISKE VEZE U ATOMSKOM RATU¹⁾

Razmatranja o zadacima i problemima veza, naročito telekomunikacija,²⁾ retko se pojavljuju u stranoj literaturi, naročito onoj opštevojnog karaktera. Pošto telekomunikacije, kao što konstatuje pisac članka, nisu samo tehnički, nego

¹⁾ Fernmeldeverbindungen im Atomwaffenkrieg, von Oberst a. D. Karl Albert Mügge, *Werwiissenschaftliche Rundschau*, februar 1956.

²⁾ Izraz telekomunikacije obuhvata u celini radio i žična sredstva veze. U našoj vojnoj terminologiji ne postoji adekvatan izraz. No, u javnom životu je odomaćen i prihvaćen, kako u stručnoj literaturi, tako i u novinarstvu.

Skraćeni se mogu upotrebljavati i za često ponavljane termine, ali ako ima više tih skraćeni dobro je da se na početku knjige one sve objasne i poredaju po azbučnom redu. Napomene i objašnjenja takođe treba stavljati ispod teksta. U napomeni se mogu citirati i suprotna mišljenja. Ali kad se radi o polemici sa drugim piscima, treba naučno dokazivati svoj stav i obarati protivnički, ali u potpunosti isključiti svaku ličnu notu.

Podaci iz stranih izvora moraju se vremenski prilagoditi domaćem računanju vremena, jer postoji razlika u državama severa i juga, istoka i zapada. Isto tako i nazivi mesta moraju biti što približniji nazivu usvojenom u zemlji gde se ono nalazi.

Skice, slike i drugi prilozi često doprinose jasnoći teksta, pa ih zato ne treba zanemarivati. Međutim, treba izbegavati skice i slike koje su pretrpane velikim brojem naziva, jer smanjuju vrednost knjige.

Objavljivanje je zadnja etapa u radu. Pre davanja u štampu pisac mora još jedanput pažljivo pročitati svoj rad i odstraniti »oštrim makazama« sve što nije u vezi sa postavljenom temom. Tada će vrhunac njegove koncentracije biti još samo da uoči tehničke i druge greške.

N. St.

i komandni problem od presudnog značaja, koji se ne sme potcenjivati, naročito kad se ima u vidu rat atomskim oružjem, izneta razmatranja mogu privući pažnju šireg kruga čitalaca. Pored pitanja koja se odnose na taktiku i tehniku veza u ratu, od posebnog je značaja i odeljak koji se odnosi na mirnodopske pripreme državne telekomunikacione mreže, koje nisu u nadležnosti samo vojnog rukovodstva.

*

Polazeći od činjenice da su u nizu odbranbenih priprema koje se predviđaju i sprovode pod pretpostavkom upotrebe atomskog oružja, za pravilno funkcionisanje

ne samo vojnih nego i drugih državnih upravnih i izvršnih organa organa potrebne odgovarajuće telekomunikacijske veze, pisac konstatuje da sadašnja civilna mreža telekomunikacija ne pruža dovoljno mogućnosti da se zadovolje osnovni zahtevi u novim uslovima koji su nastali pojavom i razvojem atomskog oružja. Iznoseći potrebe za vezama, nedostatke sadašnje mreže i zahteva koji se postavljaju vezi, on konstatuje da je nužno da se civilna telekomunikacijska mreža preinači i proširi i da se izgrade nove veze za novonastale potrebe. Ukoliko se ovo učini ranije, utoliko će se lakše izvršiti reorganizacija i utoliko će se ovo više dovesti u sklad sa privrednim razvojem. Nova mreža za odbranbene pripreme treba da posluži kao osnova za docniju mrežu oružanih snaga i zato treba voditi računa o tome da važnije veze — uprkos gubitaka koji se mogu očekivati od novih masovnih uništavajućih oruđa — ne smeju otkazati baš kada budu naročito potrebne. »Nervni dizgini« (ovde pisac podrazumeva ne samo vojno nego i opšte državno rukovodstvo) moraju bar u bitnim elementima ostati u dejstvu da bi aparati državnog i vojnog rukovodećeg mehanizma mogli i dalje funkcionisati.

Da bi se shvatio značaj i potreba reorganizacije telekomunikacijske mreže treba imati u vidu da se neke od važnijih delatnosti naslanjaju baš na ovu mrežu, a to su: služba radarskog i drugih vrsta izviđanja; služba javljanja i obaveštavanja (VOJ); saobraćajna služba na železnicama, drumskim i vodenim putevima; vojna mobilizacija i delimična evakuacija stanovništva; industrija, privreda, administracija i državna uprava u uslovima dekoncentracije na većem prostoru; snabdevanje životnim namirnicama i pogonskim materijalom za prestojeća dejstva i dr.

U postojećoj telekomunikacijskoj mreži pisac vidi ove osnovne slabosti: još nije sprovedena automatizacija telefonskog saobraćaja i na većim odstojanjima (misli na međugradsku vezu), čime bi se poboljšale neposredne veze u ratu; postojeće linije i vodovi žične veze mnogostruko su iskorišćeni velikim brojem kanala, te bi usled njihovog kvarenja mogle nastati znatne praznine u saobraćaju; čvorišta važnijih veza još uvek su nezaštićena u velikim gradovima, a sadašnje rukovodnje i kapacitet veza neće zadovoljiti potrebe u eventualnom atomskom ratu.

Da bi telekomunikacijska mreža odgovorila novonastalim potrebama, pisac predlaže da se na telekomunikacijama i pri postavljanju čvorišta veze za obilaznije velikih gradova izbegavaju sva ugrožena mesta; da se važna postrojenja, kao što su stanice za pojačavanje (amplifikatorske stanice) i dr. smeštaju zaklonjeno i da se predviđaju mesta za mimoilaženje i materijalne rezerve; da se radiorelejne i druge radio veze pripreme u dovoljnoj meri; da bude osigurano zaobilazanje na poprečne veze i uzajamno povezivanje svih telekomunikacija (i radioveza sa kablovskim vezama); da telekomunikacijska mreža bude toliko razvijena da odgovori predviđenim saobraćajnim potrebama i da se obezbedi prvenstvo otpremanja važnih vesti i predvidi odgovarajuće osoblje (organizovano i opremljeno) kao i materijal za brzo otklanjanje kvarova u telekomunikacijskoj mreži i uspostavljanje dopunskih veza tamo gde to bude potrebno.

*

U osvrtu na probleme vojnih telekomunikacijskih veza u vreme rata pisac konstatuje da se mora računati sa teškim problemima pri njihovom postavljanju, bilo da se radi o onima za operativno ili, pak, taktičko komandovanje. On vidi glavne probleme u činjenicama da će veze štabova i jedinica, u uslovima atomskog rata, moći da budu znatno razdvojenije jedna od druge nego što je to bio slučaj dosada; da je povećana potreba za bržim obaveštavanjem o pokretima i pregrupisanjima neprijatelja; da će gubici veza biti veliki, i naizad, da će redovno snabdevanje svih jedinica (pa i jedinica veze) biti često za duže vreme onemogućeno. Polazeći od ovih činjenica pisac iznosi konkretne zadatke veze i predloge za rešavanje pojedinih pitanja. Ograničićemo se na prikazivanje najbitnijih pitanja iz oblasti organizacije, taktike i tehnike veza koja su od opšteg interesa.

U pogledu organizacije i formacije, organske jedinice veze treba ograničiti na najnužniji broj ljudstva i sredstava veze. Za veće zadatke bi im se blagovremeno pridavale jedinice i materijal, a u izvesnim slučajevima i posebno tehničko osoblje. Dalje, treba stvoriti rezervne formacije jedinica veze, koje bi se — od slučaja do slučaja — naknadno dodeljivale i potčići

njavale pojedinim jedinicama. Potreba za rezervnim formacijama proizilazi i iz pretpostavke da će u budućem ratu biti odbacene pukovske komande (kao taktičke komande) i da će ih zameniti komande *borbenih grupa* (kolona, odreda), koje će u raznim konkretnim slučajevima raspolagati raznim brojem i sastavom potčinjenih jedinica u jačini bataljona. Otuda se pretpostavljenim načelnicima veza nameće obaveza da blagovremeno regulišu pridavanje i oduzimanje jedinica veze — saobrazno zadacima i sastavima borbenih grupa.

Po pitanju angažovanja telekomunikacija za obezbeđenje veza komandovanja interesantno je izneti neke piščeve najbitnije zaključke, tim pre što oni potvrđuju i druga postojeća iskustva. Naime, u novim uslovima, načelnik veza mora se osećati znatno odgovornijim za način uspostavljanja telekomunikacionih veza od svoje operativne komande do potčinjenih; ne sme se desiti da jedinica na težištu bude preslaba, a one na sporednijim zadacima nepotrebno jake u snagama i sredstvima veze; neophodan uslov za blagovremeno obezbeđenje veza, a time i komandovanja, jeste perspektivno planiranje, s obzirom na pretpostavku o razvoju situacije po vremenu i prostoru (ovo je naročito potrebno u odnosu na veze sa rezervama, kojima se u novim uslovima mora elastično rukovoditi i upotrebljavati ih pravovremeno, takoreći u minutu); izgradnja veza zahteva izvesno vreme i svaki nepotreban gubitak vremena za otpočinjanje radova teško je kasnije nadoknaditi, kao što je, s druge strane, teško obustaviti jednom preduzete radove na organizaciji veza; da bi se obezbedila neprekidnost veza potrebno je da se makar glavni pravci veze uključe u rezervna komandna mesta, koja, makar bila i najmanje pripremljena, treba snabdeti bar delimično ljudstvom za posluživanje.

U odnosu na veze sadejstva naročiti značaj dobijaju veze jedinice sa nuklearnim oružjem, kao i one za obezbeđenje sadejstva sa taktičkom avijacijom. Sadejstvo svih ovih elemenata osnovni je uslov da se, pri malim sopstvenim gubicima, postigne željeni uspeh i iskoriste sve mogućnosti atomskog oružja. Za obezbeđenje ovog sadejstva neophodne su izvanredno dobre telekomunikacione veze.

Obaveštajnoj službi su potrebne telekomunikacione veze koje će omogućiti

najveći stepen sigurnosti i brzine na velikom prostoru, kako za pribavljanje podataka o rentabilnim ciljevima za atomsko dejstvo, tako i za obaveštavanje o predznacima neprijateljskog angažovanja atomskog oružja.

Najzad, u oblasti taktike veza pisac ukazuje na potrebu osiguranja telekomunikacionog saobraćaja i zaštite od neprijateljskog izviđanja sredstvima veze.

U okviru saobraćaja preko telekomunikacionih sredstava pisac se zadržava na onim kritičnim periodima, posle sopstvenog ili neprijateljskog dejstva atomskim oružjem, kada će taj saobraćaj biti naročito jak radi brzog prenošenja važnih vesti. Da bi se izbeglo opterećenje, odugovlačenje i prekidi u predaji on predlaže da zapovesti i izveštaji budu izrazito sažeti, jer smatra da je u novim uslovima pogrešno primenjivati strogo centralizovano rukovođenje (potčinjeni mora da bude sposoban da bez tačnih pojedinačnih naređenja radi u duhu ideje pretpostavljene) i da za važne vesti treba izabrati sredstva veze koja omogućavaju brzo prenošenje (predlaže izbacivanje predaje tasterom i uvođenje radioteleprinterskog saobraćaja sa automatskim šifrovanjem i sl., čak i zbog lakše obuke). Vesti se moraju predavati po redu hitnosti, a manje važne slati u periodu slabijeg saobraćaja. Na pravcima veze treba obezbediti dovoljan broj kanala veze, a na dužim pravcima operativnih veza treba ostvariti neposrednu vezu (bez posredovanja) isključenjem međustanica (pojačavanjem, povećanjem kapaciteta radio i radio-relejnih veza i dr.).

Da bi se smanjio broj stručnog osoblja, o čemu je napred bilo govora, pisac predlaže izradu takvih trupnih sredstava veze kojima će moći da rukuje i nestručno osoblje (baš kao što za upotrebu pištolja nije potrebno nikakvo posebno znanje), i onih kod kojih je šifrovanje i dešifrovanje automatizovano, tako da stručno osoblje služi samo kao vrsta mehaničara i inženjera.

U cilju zaštite od izviđanja radiopredaju treba koristiti samo kada nema drugih pogodnih sredstava veze. Za jedinice, pak, koje neprijatelj još nije otkrio, pisac predlaže striktnu zabranu radiopredaje, čak i kada su u kretanju. Imajući u vidu

moćnosti dešifrovanja, on sa nepovverenjem gleda na kodirani i šifrovani saobraćaj, ukoliko nije dovoljno siguran, i upozorava na štetne posledice pogrešne pretpostavke sigurnosti za predaju važnih saopštenja.

Postojeće teškoće snabdevanja u toku operacija, naročito sa radiosredstvima, nameću potrebu tešnje saradnje komandnih i vojno-tehničkih organa, kao i ovih sa industrijom; ovo zato da bi industrija upoznala važnost i potrebe komandovanja i da bi komandni organi znali kakve tehničke mogućnosti postoje za ispunjenje postavljenih zadataka. Problem snabdevanja se rešava: povećanjem otpornosti i trajnosti sredstava (naročito otpornosti na potrese, neosetljivosti protiv temperature i vlažnosti); smanjenjem broja važnih sastavnih delova na taj način što bi pojedini delovi primili funkcije većeg broja sadašnjih delova; primenom univerzalnih sredstava za više namena — serijskom izradom čitavih blokova za razne uređaje; izradom i konstrukcijom sredstava kod kojih će biti moguće lako zamenjivati pojedine delove i blokove na licu mesta, čime bi otpala potreba otpremanja na opravku u radionice; uprošćavanjem izvora struje; uvođenjem snabdevačkih jedinica za telekomunikacijska sredstva veze i doturom potreba u premljenim paketima ili u ambalaži bez pretovara.

Telekomunikacijska sredstva veze najviše su ugrožena od toplotnog dejstva pri nuklearnim eksplozijama. Rešenje bi bilo u tome što bi se pri konstrukciji sredstava

va izbegavao materijal osetljiv na toplotu, a pri upotrebi sredstva treba ukopavati. No, uticaja ima i vazdušni pritisak, naročito na vazdušne linije i antene. Stoga bi se pribeglo konstrukciji sredstava sa visokom otpornošću na potrese, ukopavanju kablova u zemlju, obezbeđenju rezerve antena i izvora struje za zamenu gubitaka, i pripremi pomoćnih sredstava veze radi upotrebe u slučaju gubitaka telekomunikacijskih sredstava.

*

Razmatranja u ovom članku, kako po pitanju odbranbenih priprema civilne telekomunikacijske mreže, tako i u odnosu na veze u ratu, interesantna su i aktuelna za sve armije. U osnovnim linijama (a u tim granicama se razmatranja i kreću) kod većine zemalja postojeće stanje telekomunikacijskih veza, u odnosu na eventualni atomski rat, ima iste nedostatke. Potrebe se razlikuju u tome što se neke spremaju samo za odbranu, dok druge pripremaju i upotrebu atomskih oružja. Predlozi za otklanjanje nedostataka i poboljšanje telekomunikacijskih veza su uglavnom prihvatljivi i interesantni. Ostaje činjenica da nova opasnost ubedljivo ukazuje na neophodnost ozbiljnog pristupanja sprovođenju odgovarajućih mera za poboljšanje telekomunikacija, da bi se u eventualnom ratu otklonio rizik paralizovanja, ne samo vojnog, nego i opšteg državnog rukovođenja.

B. B.

General **Frančesko Ronko**:

ATOMSKI NAPAD I TAKTIČKI POSTUPCI¹⁾

U uvodnom delu članka pisac ističe kako se svako novo ratno sredstvo početku mnogo prećnuje i odmah stavlja u prvi plan. Međutim, vremenom ono dobija svoje pravo mesto među ostalim borbena sredstvima. Tako je bilo i sa pojavom automatskog oružja, sa vazduhoplovnim sredstvima i tenkovima, pa će se to dogoditi i sa nuklearnim oružjem, iako se ono zasada smatra vrlo moćnim i

efikasnim. On se ne slaže sa onima koji ne veruju da će nuklearno oružje samim svojim postojanjem isključiti svaku mogućnost rata, već će se, naprotiv, ratna opasnost još više povećati. Stoga mnogo greše oni koji propovedaju kako je izlišna svaka priprema za rat klasičnim oružjem, jer se nuklearno oružje ne sme smatrati kao najglavnije, a još manje kao isključivo vatreno sredstvo, tim pre što i sama cena proizvodnje isključuje njegovu sistematsku i stalnu upotrebu. Zato ga treba posmatrati samo kao pojačanje klasičnog oružja.

¹⁾ Offesa atomica e procedimenti tattici, di gen, di divis. Francesco Ronco, *Rivista Militare*, januar 1956.

Pri pojavi svakog novog oružja postavlja se isto pitanje: kome ono ide u prilog, napadaču ili braniocu? Pisac smatra da je teško dati određeni odgovor. Što se tiče upotrebe nuklearnog oružja, prednost će imati onaj koji bude umeo bolje da ga taktički i tehnički primeni u napadu i koji istovremeno bude umeo da se bolje zaštiti od njegovog dejstva. U pogledu ratne doktrine u uslovima atomskog rata, postojе sasvim suprotna mišljenja. Jedni tvrde da iskustva iz prošlosti ne služe više ničemu, da se sve izmenilo i da mnoga poglavlja današnjih pravila i propisa treba staviti u »arhivu«. Drugi, pak, podržavaju mišljenje da je »današnja doktrina« još u važnosti i da joj samo treba izmeniti i prilagoditi izvesne postupke. Pisac se slaže sa ovim drugim mišljenjem i smatra da je mnogo korisnija jedna manje savršena i zaostala (ali poznata i prihvaćena) doktrina nego neka naprednija ali većini nepoznata. I, dalje, doktrina je utoliko realnija i solidnija ukoliko više zastupa ratna iskustva; to je razlog zbog koga teorijski zaključci koji nisu potkrepljeni takvim iskustvima ne mogu imati apsolutnu vrednost i moraju se tretirati uz najveću rezervu. Upravo zbog toga pisac smatra da pri odlučivanju o mnogobrojnim problemima rata »srednja« rešenja pružaju najviše garancije.

Navodeći razne zablude koje su se ispoljile u Drugom svetskom ratu, naprimer, mit o »munjevitim poredama« ili o »neospornom preimućstvu oklopnih masa«, pisac se zalaže za jednu »srednju« koncepciju taktičkih problema, koja je uvek sigurnija jer vodi dovoljno računa o realnim činjenicama sadašnjosti i predviđanjima u budućnosti, ne zaboravljajući pouke i iskustva prošlosti. Zato treba proučavati, produbljivati i unapređivati »ozakonjenu doktrinu« i učiniti od nje čvrst oslonac da bi se moglo ići ususret razumnim formama razvitka.

ODBRANA

Koncentracija i raščlanjivanje elemenata odbrane. Iako su koncepcije o koncentraciji (odbrana po sistemu oslonih tačaka) i kružna odbrana iskustva Drugog svetskog rata, pisac smatra da te koncepcije nisu uvek sa uspehom primenjivane. Bilo je i takvih slučajeva kada su, naprimer, Nemci primenjiva-

vali sasvim suprotne sisteme da bi izbegli masovna bombardovanja čije je dejstvo moglo da prouzrokuje slične posledice kao i atomski napad.

Kruta primena koncentracije i statički sistem odbrane po oslonim tačkama često su omogućavali napadaču infiltriranje manjim delovima. To se najbolje videlo u sistemu oslonih tačaka kod Nemaca kada su ovi bili primorani na postepeno napuštanje zemljišta pred ruskom ofanzivom 1944 godine. Isto je tako bilo i u Koreji, gde su čitavi frontovi bili dovedeni u tešku situaciju i ponekad primoravani na pomeranje usled prodora protivnikovih pokretljivih snaga u međuprostore.

Međutim, usled pojave nuklearnog oružja najverovatnije je da će koncentracija morati da ustupi mesto principu raščlanjivanja. Zbog toga, se problemi o kojima se danas diskutuje svode na čvrstinu i raspored oslonih tačaka i raspored stalnih i pokretnih elemenata po dubini.

Analizirajući ova pitanja pisac smatra da je pojavom nuklearnog oružja kružna odbrana još više potvrdila razlog svog postojanja, naroč to zahvaljujući mogućnosti vertikalnih okruženja, koja će nekiput predstavljati nužnost za napadača. No pojavljuje se sumnja u realnu čvrstinu oslonih tačaka i njihov raspored u odbranbenom sistemu. Bilo je slučajeva u toku prošlih ratova kada su vrlo jaki i dobro organizovani odbranbeni položaji padali pri prvom naletu napadača, a manje otporne tačke, posednute slabim snagama, odolevale i predstavljale ozbiljnu prepreku njegovom nadiranjju. Ove razlike elemenata odbrane zavise od veće ili manje mogućnosti da se preživi dejstvo oružja za masovno uništenje, koje je danas, pojavom nuklearnog oružja, jače po svojim dejstvima nego ikad ranije. A da bi se to preživelo, potrebno je uskladiti princip koncentracije sa principom raščlanjivanja. Međutim, ni to nije dovoljno; biće potrebno da se oslone tačke napuste u fazi artiljerijske i atomske pripreme, a da se posednu samo u slučaju potrebe. Vreme za njihovo posedanje stajaće na raspolaganju zbog velike daljine zone sigurnosti koju napadač mora da zauzme i raznih prepreka koje će morati da savlada.

S obzirom na dejstvo udarnog talasa A bombe, pisac ističe da bi trebalo razmotriti celishodnost udvajanja sistema oslonih tačaka u odbrani, uzimajući u obzir

dva zasebna reda, odvojena međuzonom od 2—3 km. Takvim bi se postupkom moglo sprečiti da atomska eksplozija iznad prvog reda oslonih tačaka zahvati i one iz drugog reda. Pored toga, napadač bi se primorao na kretanje preko jedne zone organizovane po načelima klasičnog rata i organizovanje novog napada konvencionalnim oružjem radi savladivanja otpora drugog reda oslonih tačaka. Trebalo bi da se ovi položaji prethodno urede i osmatraju, a rezerve bi ih posele samo ako bi se njihovo dejstvo pokretom pokazalo zakasnelim i neefikasnim.

U suštini, reč je o jednom »srednjem« rešenju između savremenih principa i onih koje propisuje zvanično italijansko pravilo. Na taj bi način postojao samo jedan položaj, pretežno statičkog karaktera, koji bi predstavljao stub odbrane, a ostatak snaga bio bi orijentisan na pokretno dejstvo u cilju njegovog držanja.

Artiljerija. U vezi sa rasterećivanjem i većom elastičnošću pešadiskih odbranbenih položaja, sličan kriterijum mora se primeniti i pri raspoređivanju artiljerije, kako po frontu tako i po dubini. Iznoseći način upotrebe artiljerije u savremenoj odbrani, pisac naglašava da bi svi rasporedi morali da imaju pretežno linijski karakter, sa većim međusobnim rastojanjima.

Minska polja. O efikasnosti minskih polja u uslovima atomskog rata postoje razna protivrečna mišljenja. Efekat udarnog dejstva, po nekima, nema uticaja na aktiviranje minskih polja, sem u slučaju površinske eksplozije a, po drugima, i eksplozija u vazduhu može prouzrokovati oštećenje minskog polja u poluprečniku od 400—500 m od nulte tačke. Posmatrajući ovo u celini, pisac je mišljenja da će pojava nuklearnog oružja ipak ograničiti značaj aktivnih i pasivnih prepreka.

NAPAD

Podilaženje i uspostavljanje dodira. Prethodne koncentracije (zone prikupljanja) i pokreti glomaznih kolona nisu više preporučljivi u atomskom ratu. Atomski napad neće prouzrokovati uništenje svih snaga koje operišu, niti će moći da zaustavi pokrete navedenih jedinica u fazi podilaženja, ako su ove do savršenstva obučene u raščlanjivanju, prikrivanju i maskiranju. Iz ovoga proizi-

lazi veliki značaj iskorišćavanja prostora i vremena.

Velike jedinice moraju se kretati u raščlanjenim strojevima, po zasebnim putevima, bez ikakvih prikupljanja i zaustavljanja, prvenstveno noću. Pojedini ešeloni treba da budu u stanju da u svakom trenutku samostalno taktički deluju. Pošto je izložio koje će karakteristike dobiti zone iskrćavanja, očekujući i polazni položaj, pisac smatra da će biti neophodno održavanje tesnog dodira radi otkrivanja načina organizacije i čvrstine neprijateljske odbrane, kako branilac ne bi izazvao atomsko protivdejstvo na lažne ili slabo posednute položaje.

Organizacija napada. Da bi se zastoji ukinuli ili sveli na najmanju meru, ideja manevra treba da bude konkretizovana još za vreme podilaženja, stim da se postepeno prilagođava razvoju situacije. Izbor atomskih ciljeva izvršice se, načelno na što širem frontu i udaljenim položajima, da bi centar oštećenja bio što dalje od napadnih kolona. Glavni udar, po mišljenju pisca, moraće se usmeriti na jači deo braniočevog položaja, jer će on ujedno biti i rentabilniji za upotrebu nuklearnog oružja. Ali, s obzirom na to da će neposredni frontalni napad biti ponekad otežan usled ispresecanog zemljišta, dejstva atomske eksplozije ili radioaktivne kontaminacije, okruženje će predstavljati neophodan i najbrži način dejstva, naročito ako bok bude otkriven, a međuprostori nebranjani.

Artiljerija i atomsko dejstvo. Prema svim pretpostavkama nuklearno će oružje moći da dopuni, ali ne i da u potpunosti zameni artiljeriju u pripremi i podršci napadnih kolona. Sigurno je, pak, da se ni u napadu ne može više zamisliti grupisanje artiljerije kao u prošlosti. Kriterijum pretežno linijskog rasporeda, sa velikim rastojanjima i otstojanjima po frontu i dubini, što je već rečeno za pešadiske jedinice, moraće u još većoj meri da važi i za artiljeriju. Manevru putanja mora se pridružiti i manevar sredstava, a, s obzirom na veću osetljivost ljudstva nego materijala, moraće se voditi računa i o smeñi posluge oruđa. Pošto je izneo moguće slučajeve dejstva nuklearnog oružja u napadu i njegov doprinos dejstvu artiljerije, pisac zaključuje da će se upotreba nuklearnog oružja morati tesno uskladiti, po

prostoru i vremenu, sa dejstvom klasične artiljerije.

Borba u dubini i eksploatacija uspeha. Po izvršenom probouju, snage za eksploataciju uspeha moraće da budu taktički i logistički samostalne, pa stoga i sastavljene od jakih jedinica, naprimer, od taktičkih grupa ili kompletnih moto-mehani-zovanih divizija. Upotreba ovako velikih jedinica biće preporučljiva usled tesnog dodira sa neprijateljem i nejasnih situacija koje neminovno prate probouj, što će sve onemogućiti upotrebu nuklearnog oružja. Brzo savlađivanje atomski bombardovanog zemljišta zahtevaće često vertikalno ubacivanje. Pošto će zadržavanje na zauzetom neprijateljskom položaju biti neizbežno, to će se napadač morati što brže rasturiti i maskirati, koristeći zemljište po uputstvima predviđenim za odbranu.

*

Što se tiče komandi i komandanata, pisac smatra da će u uslovima atomskog rata biti neophodno da komandni organi velikih jedinica budu što više podeljeni na homogene grupe, međusobno udaljene i povezane višestrukim sredstvima veze. Isto tako moraće se blagovremeno odrediti zamena za organe uništene atomskim napadom.

U vezi sa pitanjem da li će nuklearno oružje doprineti povećanju ili smanjenju snaga klasičnog tipa, pisac smatra da samo bombardovanje nije nikad ni bilo odlučujuće i da je stoga neophodno postojanje snaga za osvajanje zemljišta. S obzirom na to da će nuklearno oružje pro-

uzrokovati mnogo veće gubitke, moraće se predvideti zamena čitavih jedinica, sve do divizije.

Razmatrajući organizaciju velikih jedinica, pisac se ne slaže sa mišljenjem da će današnja divizija ustupiti mesto »taktičkim grupama«. Pored toga što ne isključuje upotrebu divizije kao celine u savremenom ratu, on njeno postojanje opravdava mogućnošću izvođenja zajedničke obuke taktičkih grupa za vreme mira i usklađivanja njihovih zajedničkih operativnih zadataka u ratu. Postojanje i stepen organizacije velikih jedinica plod su dugogodišnjeg ratnog iskustva i samo jedno novo iskustvo moglo bi da reši pitanje.

Pošto je izneo karakteristike budućih velikih jedinica, pisac prelazi na obuku ljudstva i smatra kao neophodno da se svaki vojnik navikne na što bržu izradu zaklona, prikrivanje, maskiranje i rasturanje, a naročito da se po mogućnosti upozna sa stvarnim efektima atomske eksplozije u cilju rasterivanja »straha od nepoznatog«, koji može biti mnogo opasniji od same eksplozije.

*

Razmatrajući realno dejstvo nuklearnog oružja i njegov uticaj na upotrebu raznih rodova u napadu i odbrani, pisac se odriče svih preteranih koncepcija, kako onih koje zastupaju gledišta da pojava nuklearnog oružja nije ništa izmenila, tako i onih koji iskustvima prošlosti i dosadašnjim koncepcijama ne pridaju više nikakvu važnost.

K. N.